

Old
Build
ding

New
Build
ding

Gerrit Rietveld Academie
Instellingsplan 2012-2016

Old building / Neue Bildung

April 2012

"...the first thing to do was to patiently reconstitute a community of good artists who love art, who respect each other and their students, and who take their task as transmitters seriously"*

**When Form Has Become Attitude - And Beyond*. Thierry de Duve (1994) over het creëren van een kunstacademie.

Inhoud

1. Inleiding	6
2. Missie en visie	8
2.1 Profiel	8
Onze visie op de organisatie	9
Internationalisering	10
Onderzoek aan de Rietveld Academie	12
De creatieve industrie	13
Vorbereiding op de beroepspraktijk	14
Kwaliteitszorg	16
2.2 Het opleidingsaanbod	16
3. Voornemens 2012-2016	18
3.1 Kleiner en integraal aanbod	19
3.2 Investeren in voortrajecten	20
3.3 Krimp en ontwikkeling bacheloropleidingen	21
3.4 Groei en ontwikkeling masteropleidingen	22
3.5 Kenniscentrum LAPS	25
3.6 Investeren in huisvesting	26
4. Bedrijfsvoering	27
4.1 Visie op rol en taken bedrijfsvoering	27
4.2 Context en relevante externe ontwikkelingen	27
4.3 Meerjarig financieel perspectief	29
Bijlagen	32
Bijlage I Prestatieafspraken kwaliteit en studiesucces	33
Bijlage II Essay 'Naar een nieuwe kunstacademie'	38

Vooraf

De wereld van Beeldende Kunst en Vormgeving is aan verandering onderhevig. Dat geldt vandaag, maar is ook een gegeven van alle tijden. Ook in 1999, toen het vorige instellingsplan van de Gerrit Rietveld Academie tot stand kwam, gebeurde er veel om ons heen; bezuinigingen, stelselwijzigingen en dynamiek in ons werkveld. Door alle bewegingen heen hebben wij altijd gekozen voor een eigenzinnige, zelfstandige positie. Veranderingen in ons werkveld krijgen een plek in ons onderwijs, zonder dat we met alle winden meewaaien. Uitgangspunt is altijd geweest het leveren van duurzame, op het individu gerichte onderwijsinspanningen in een kleinschalige organisatie.

Ook in de komende jaren houden wij vast aan deze uitgangspunten. Wij staan voor ons onderwijsconcept en koesteren de autonome houding die ons en onze alumni succesvol maakt. In die zin vertonen we conservatieve trekjes.

Tegelijkertijd zijn we niet blind voor de ontwikkelingen om ons heen. De internationalisering van de kunsten heeft onze academie tot een smeltkroes van culturen gemaakt. Hier plukken we de vruchten van, de uitdagingen die het meebrengt gaan we aan.

Recente maatregelen op het gebied van bekostiging, studiefinanciering en collegegelden maken het steeds moeilijker om studenten puur om hun talent aan te nemen. De druk om ook naar herkomst en verleden in het hoger onderwijs van kandidaten te kijken wordt, vanuit financieel perspectief, steeds groter. Wij zullen maatregelen nemen zodat talent het belangrijkste toelatingscriterium kan blijven.

De ingrepen in het culturele veld maken het voor onze alumni moeilijker om in Nederland als kunstenaar of vormgever in hun levensonderhoud te voorzien. Hoewel bijna de helft van onze alumni als zelfstandige opereert zullen we gericht aandacht besteden aan de vaardigheid van onze studenten om zich te positioneren in hun vak. Op onze manier.

In dit instellingsplan leest u welke keuzen wij maken. Het zijn niet altijd makkelijke keuzen, maar wel de keuzen die maken dat de Gerrit Rietveld Academie zichzelf blijft.

Tijmen van Grootheest
Voorzitter College van Bestuur

1. Inleiding

De afgelopen vijf jaar zijn alle opleidingen van de Gerrit Rietveld Academie geaccrediteerd. Onze opleidingen zijn op een groot aantal facetten als goed of excellent beoordeeld. Bij de bacheloropleidingen werden onder meer de op de beroepspraktijk gerichte doelstelling van de academie, de studiebegeleiding en de kwaliteit van de afgestudeerden als excellent beoordeeld.

Schaalverkleining en kwaliteitsverhoging

De beperkte omvang van de academie, het op het individu gerichte onderwijs, kunstenaars en vormgevers als docent, het brede onderwijsaanbod en de vele werkplaatsen zijn belangrijke pijlers voor de kwaliteit van ons onderwijs. De komende jaren zullen wij op deze sterke punten voortbouwen en tegelijkertijd een antwoord bieden op de maatschappelijke vraag naar meer mastergediplomeerden. Dit zullen wij doen door:

- De kwaliteit van de instroom van de bacheloropleidingen te verhogen door nog strenger te selecteren en daarmee het aantal plaatsen in te krimpen;
- De kwaliteit van de uitstroom op bachelorniveau te verhogen door middel van kleinschaliger en intensiever onderwijs;
- Het aantal studenten dat op masterniveau uitstroomt te vergroten door groei en verdere diversificatie van de door het Sandberg Instituut verzorgde masteropleidingen.

Sectornota Focus op toptalent

Op 1 juli 2011 hebben de hogescholen die kunstonderwijs verzorgen de sectornota *Focus op toptalent* aangeboden aan de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Halbe Zijlstra. Deze sectornota geeft weer welke ontwikkeling het kunstonderwijs in de komende jaren zal doormaken, als sector, maar ook op hoofdlijnen per instelling. De sectornota volgt op een analyse door een commissie onder leiding van prof. dr. Robbert Dijkgraaf van de stand van zaken in het kunstonderwijs. Het rapport van de commissie-Dijkgraaf *Onderscheiden, verbinden, vernieuwen* maakte duidelijk dat het Nederlandse kunstonderwijs kwalitatief sterk is, maar dat een duidelijker profilering van de instellingen wenselijk is.

De sectornota vormt een belangrijk kader voor dit instellingsplan. De Gerrit Rietveld Academie heeft zich gecommitteerd aan de uitvoering van de sectornota. Voor onze instelling betekent dit concreet een daling van het aantal studenten in de bacheloropleidingen (- 19%), een groei van het aantal masterstudenten (+ 100%), het investeren in de kwaliteit van het onderwijs en een versterking van de trajecten die toe leiden naar het kunstonderwijs. De uitwerking van deze maatregelen is te vinden in dit instellingsplan.

Prestatieafspraken 2012-2016

De staatssecretaris heeft aangekondigd met alle instellingen in het Hoger Onderwijs prestatieafspraken te gaan maken voor de komende jaren. Dit instellingsplan gaat in op een deel van de onderwerpen die in de prestatieafspraken aan de orde zullen komen; profilering van het onderwijs, zwaartepuntvorming en valorisatie. Voor het onderdeel onderwijskwaliteit en studiesucces verwijzen wij naar Bijlage I.

Leeswijzer

Het instellingsplan dat voor u ligt is beknopt en richt zich vooral op de dingen die de komende jaren nieuw zijn of veranderen. In hoofdstuk 2 (Missie en visie) is te lezen wie wij zijn en wat wij doen. Vanuit de overtuiging dat de Rietveld Academie een helder profiel en een succesvol onderwijsconcept heeft zal daar de komende jaren niet veel aan veranderen.

Het hart van dit instellingsplan wordt gevormd door zes belangrijke voornemens. Hier zal, naast het verzorgen van goed onderwijs, veel van de energie van de academie aan worden besteed. In hoofdstuk 3 beschrijven wij hoe in de komende jaren het aantal opleidingen zal worden terugbracht van zes naar drie, hoe de bacheloropleidingen met behoud van breedte circa 20% in omvang krimpen, hoe de masteropleidingen verdubbelen in omvang en tegelijkertijd ingrijpend wijzigen van opzet, hoe ons kenniscentrum op het gebied kunst en vormgeving in het publiek domein verder vorm krijgt en hoe wij in de komende jaren met het realiseren van nieuwbouw de faciliteiten creëren om deze ambities in de meest letterlijke zin van het woord een plek te bieden.

Onze academie kan niet bestaan zonder een goede invulling van een aantal randvoorwaarden. Mensen en middelen zijn essentieel. Hier komen wij op terug in hoofdstuk 4.

2. Missie en visie

2.1 Profiel

De Gerrit Rietveld Academie is:

- Kleinschalig
- Internationaal
- Autonom-conceptueel, ook in de toegepaste vakgebieden
- Selectief
- Gericht op individueel auteurschap en een kritische houding

Onze missie

De Gerrit Rietveld Academie wil talentvolle jonge mensen op zo'n manier begeleiden dat ze in staat zijn zelfstandig in de beeldende kunst of vormgeving te functioneren. We willen bereiken dat ze op eigen kracht hun werk gaande kunnen houden en tot de artistieke inspirators van hun vakgebied kunnen uitgroeien.

Onze kernwaarden

- We willen de capaciteiten en de creativiteit van het individu optimaal tot ontplooiing brengen.
- We hebben respect voor het individu en voor zijn vrijheid om een persoonlijke benadering te ontwikkelen en de eigen toekomst te bepalen.
- We kiezen voor auteurschap, onderzoek en experiment.
- We hechten grote waarde aan een open houding tegenover de omgeving en pleiten voor betrokkenheid bij de ander en de maatschappij.
- We zijn eigenzinnig.

Studenten die door onze strenge selectie zijn gekomen hebben talent. Onze rol is om hen op betrokken en kritische wijze te begeleiden bij het verder ontwikkelen van dit talent. We leiden ze op om makers en ontwikkelaars te worden. Ons profiel laat zich kort karakteriseren als: autonoom-conceptueel. Dat geldt voor alle disciplines.

Onze visie op kunst en onderwijs

Bij de keuzen die wij maken baseren we ons op onze visie op het onderwijs in de kunsten en op de wereld waar we onze studenten voor opleiden. Een wereld die nadrukkelijk niet statisch en voorspelbaar is. Onze studenten worden opgeleid om in dat dynamische werkveld positie te kiezen en hun eigen niche te creëren.

Ons onderwijs is erop gericht dat studenten een eigen werkwijze en visie ontwikkelen. Die visie strekt zich uit van het eigen werk tot de positie daarvan in de discipline en de maatschappij. Al werkende, steeds opnieuw zoekend naar inhoud en vorm, naar concept en materialisatie krijgt ook het studieprogramma vorm en inhoud.

Samengevat komt onze visie op kunst en onderwijs op vijf punten neer:

1. Autonome en toegepaste kunst vormen één wereld.
2. De wereld van kunst en vormgeving kent een sterke dynamiek.
3. Onderwijs in de beeldende kunst en vormgeving is relatief autonoom.
4. De vorming tot kunstenaar begint bij het ontwikkelen van een houding.
5. Kunst kan het best onderwezen worden door de individuele kwaliteiten van de student als aangrijpingspunt te kiezen.

Het 'maken' is een essentieel onderdeel van het onderwijs. In de werkplaatsen krijgen studenten begeleiding bij het realiseren van hun werk. Hier is het mogelijk met oude en nieuwe materialen en technieken te werken. Studenten worden geconfronteerd met de mogelijkheden en de beperkingen daarvan. Hierdoor worden ze gedwongen op zoek te gaan naar andere, nieuwe wegen voor oplossingen. Het proces van maken en reflecteren is de basis voor de ontwikkeling van hun creativiteit en auteurschap.

In het verlengde van het 'maken' besteden wij veel aandacht aan het 'publiek maken'. Onze studenten treden met grote regelmaat het publiek tegemoet; individueel, als groep of als onderdeel van een academiebreed evenement. Dit naar buiten treden is een essentieel onderdeel van hun ontwikkeling tot kunstenaar of vormgever. Als student en later als alumnus spelen zij een grote rol in de vernieuwing van het Amsterdamse culturele leven.

Het theorieonderwijs heeft een belangrijke plaats binnen alle afdelingen en opleidingen. Theorieonderwijs is direct gerelateerd aan het praktijkonderwijs. De Rietveld leidt kunstenaars en vormgevers op die thuis zijn in het hedendaagse culturele discours en dat praktisch kunnen toepassen met verdieping van hun werk als doel.

Onze visie op de organisatie

Het besturingsmodel van de Gerrit Rietveld Academie gaat uit van het toedelen van verantwoordelijkheden en bevoegdheden op het decentrale niveau, dus op de werkvloer, de werkplaats of het atelier. Er is vertrouwen in de kwaliteit van de medewerkers. De hoofden van afdelingen (binnen de bacheloropleidingen) en de opleidingen (binnen de masteropleidingen) zijn primair verantwoordelijk voor de inhoud van het onderwijs. Zij zijn verantwoordelijk voor het aantrekken van docenten en het afstemmen van het curriculum op de ontwikkelingen in het vakgebied en op de behoeften en studievoortgang van studenten. De inhoud van de lessen wordt door de individuele docenten, in overleg met hun collega's, vormgegeven en is gebaseerd op de professionele inzet van de docent en het werk en de ontwikkeling van de student.

Internationalisering

De Rietveld Academie heeft het hoogste percentage buitenlandse studenten van het Europese Hoger Onderwijs. Wij geven les aan studenten afkomstig uit meer dan 60 landen. Deze rijkdom koesteren wij. Wij beschouwen onze internationale studentenpopulatie als waardevol, de grote verscheidenheid aan talen en culturen verbreedt de horizon van onze studenten. Studenten bouwen al tijdens hun studie een netwerk op dat hen een basis biedt voor een internationale praktijk. Tevens zien wij dat onze alumni een grote bijdrage leveren aan het internationaliseren van het werkveld. Een significant deel van onze buitenlandse alumni bouwt een praktijk op in Nederland.

Onze docententeams zijn een afgewogen mix van Nederlanders en buitenlanders, zo houden we het eigene van de academie in stand. In de masteropleidingen streven wij, in lijn met de voorgenomen ontwikkeling van deze opleidingen, naar verdere internationalisering van het docentencorps, een ontwikkeling die aansluit bij specialistisch toponderzoek- en onderwijs. De komende jaren investeren wij in de randvoorwaarden (o.a. beurzen, woonruimte) passend bij een internationale topacademie.

De Gerrit Rietveld Academie streeft ernaar om internationaal gekend te worden als toponderwijsinstelling. Onze 'claim to fame' bestaat daarbij niet noodzakelijkerwijs uit bij het grote publiek bekende alumni of docenten met een sterrenstatus. Wij worden internationaal gezien als een kunstacademie die studenten én docenten van over de hele wereld aantrekt met een helder en onderscheidend profiel. Het predicaat 'rietveld alumnus' wordt door professionals in de wereld van kunst en vormgeving gezien als een indicatie van innovativiteit en een duidelijke eigen artistieke identiteit. Hiermee positioneren wij ons als topacademie in Europa en daarbuiten. Deze positionering wordt bevestigd door de grote toestroom van buitenlandse studenten, het grote aantal verzoeken om samenwerking en uitwisseling en publicaties in internationale media.

De verregaande internationalisering van de wereld van beeldende kunsten en vormgeving over de laatste 20 jaar heeft op organische wijze zijn weerslag gekregen in het internationale karakter van de Gerrit Rietveld Academie. Het percentage buitenlandse studenten steeg van ca. 10% naar 50%, de voertaal veranderde van Nederlands in Engels, internationale onderwijsprojecten zijn eerder norm dan uitzondering en het percentage buitenlandse docenten is gestegen naar 25%. Wij vinden dit een ontwikkeling die past bij een kunstacademie die de ambitie heeft om bij de wereldtop te behoren. Het internationale karakter van de academie is een deel van onze kwaliteit en een deel van ons profiel.

Studenten

Wij hechten aan de organische wijze waarop bij ons de internationale aanwas plaatsvindt. Wij hanteren dan ook geen doelstelling ten aanzien van het percentage buitenlandse studenten. Wel verwachten wij de

komende jaren een verdere stijging van het aandeel buitenlandse, met name Europese, studenten. Een aantal factoren draagt hieraan bij:

- Kandidaten uit het buitenland zijn, door het bestaan elders van goede vooropleidingen vaak beter voorbereid op een studie in het kunstvakonderwijs en presteren goed bij de toelatingsexamens;
- Veel Nederlandse studenten aan de Rietveld Academie hebben een voorgeschiedenis in het Hoger Onderwijs. Studeren is door ingrepen van de overheid aanzienlijk onaantrekkelijker geworden. Wij verwachten een daling van de toestroom van Nederlandse kandidaten;
- Voor studenten uit EU-lidstaten die in aanmerking komen voor het wettelijk collegegeld blijft Nederland een aantrekkelijk land om te studeren. Het feit dat de Rietveld Academie Engelstalig onderwijs in een internationale context biedt zal leiden tot een grotere toestroom.

De academie beschouwt de aanwezigheid van een substantieel aantal Nederlandse studenten als een onderdeel van zijn identiteit en wil ook op langere termijn een gemengde studentenpopulatie houden. Met activiteiten als de vooropleiding (70% Nederlandse deelnemers) worden jonge mensen voorbereid op een studie aan de academie. Met name voor Nederlandse deelnemers is dit een manier om de stap van voortgezet onderwijs naar de academie te zetten.

Docenten

Docenten aan de bacheloropleidingen van de Rietveld Academie hebben over het algemeen hun basis in Nederland. Zij zijn onderdeel van het Nederlandse karakter van de academie en werken vanuit een gedeelde visie op onderwijs. Bij de werving en selectie van docenten speelt hun internationale oriëntatie een rol. Een goede docent verhoudt zich tot de internationale praktijk op zijn vakgebied en brengt een internationaal netwerk mee.

Buitenlandse gastdocenten zijn een belangrijke aanvulling op het team en worden met name ingezet om hun specifieke kennis, vaardigheden en opvattingen in de academie te brengen.

Voor de masteropleidingen kiezen wij voor een nadrukkelijk internationaler samengesteld docentencorps. Dit is een direct gevolg van de opzet en functie van de masteropleidingen. De masteropleidingen zijn in belangrijke mate georganiseerd rond specifieke thema's en vraagstukken. Dit vergt specialistische kennis die veelal niet in Nederland beschikbaar is. In zijn algemeenheid is het uitgangspunt bij het werven van docenten voor de masteropleidingen dat wij de beste docenten van over de hele wereld aan de opleiding willen binden.

Curriculum

Het curriculum van de Gerrit Rietveld Academie geeft veel ruimte aan invloeden vanuit de internationale kunst- en vormgevingspraktijk. De internationale dimensie is nadrukkelijk in het onderwijs aanwezig door een programma van excursies en internationale samenwerkingsprojecten. Studenten nemen kennis van de actuele

ontwikkelingen in hun vakgebied en gaan actief samenwerking aan in het buitenland; met andere kunstacademies, met kunstenaars en vormgevers of met lokale producenten. De Rietveld Academie is er van overtuigd dat succesvolle samenwerkingsprojecten voortkomen uit directe contacten van docent tot docent of student tot student. De impulsen om samenwerkingen aan te gaan komen daarmee direct vanuit de onderwijspraktijk.

Onderzoek aan de Rietveld Academie

Onderzoek aan de Rietveld Academie staat ten dienste van het onderwijs of heeft tenminste een duidelijke relatie met het onderwijs. Wij stimuleren een onderzoekende houding bij onze studenten, onderzoek is onderdeel van het creërende en ontwerpende proces. Onderzoeksvragen zijn nadrukkelijk gerelateerd aan vragen in het werkveld en de maatschappij in het algemeen, wij voeren ons onderzoek waar mogelijk uit in samenwerking met externe partners. Het Lectoraat Art and Public Space (LAPS) is verantwoordelijk voor het initiëren en coördineren van onze onderzoeksinspanningen en het leggen van de relatie met de onderwijspraktijk. De komende jaren investeren wij in ons onderzoeksprogramma Making Things Public, waarin de rol van kunst en design in het publieke domein centraal staat.

De Gerrit Rietveld Academie is een instelling voor hoger beroepsonderwijs. De elementen beroep en onderwijs zijn leidend in de strategische keuzen die wij maken. Het doen van onderzoek heeft als doel het analyserend en kritisch reflecterend vermogen van studenten te versterken en ze door inzicht in de maatschappelijke context van kunst en design beter voor te bereiden op hun beroepspraktijk.

In het bacheloronderwijs leren studenten wat onderzoeken is. Het vermogen tot stellen van de relevante vraag, het vergaren van materiaal en het formuleren van een antwoord zijn de vaardigheden die worden ontwikkeld. Bij dat onderzoek vormt de eigen praktijk als aankomend kunstenaar/ontwerper het uitgangspunt. De eigen fascinaties worden in kaart gebracht en uitgezet in de vorm van zowel theoretische als praktische oefeningen in onderzoek. De vaardigheid in theoretisch onderzoek wordt aangeleerd door de theorie docenten en resulteert in het schrijven van papers, essays, statements en een scriptie. Praktijkdocenten zijn verantwoordelijk voor het aanleren van vaardigheden in praktisch onderzoek. Gedurende de bachelorfase verwerven de studenten zo een onderzoeksattitude die het kritisch reflecterend en analyserend vermogen versterkt en toepassing vindt in hun werk; hierin komen theoretisch en praktisch onderzoek samen. Voor goede studenten met een bijzondere interesse in onderzoek is het mogelijk om deel te nemen aan het honours programme Art & Research dat de academie organiseert in samenwerking met de faculteit Geesteswetenschappen van de UvA. Aan het programma nemen zowel Rietveld als UvA studenten deel, gezamenlijk verwerven zij kennis op het grensvlak van wetenschappelijk en artistiek onderzoek.

De professionele competentie van docenten op het gebied van onderzoek wordt versterkt door het uitvoeren van kortlopend onderzoek binnen de kenniskring van het Lectoraat Art and Public Space (LAPS). Door inbedding in het onderzoeksprogramma van LAPS ontwikkelen zij expertise op het gebied van urgente maatschappelijke thema's en krijgen zij de kans de verworven inzichten en onderzoeksresultaten internationaal te delen en als kennis te verspreiden.

In de masteropleidingen heeft het zelf uitvoeren van onderzoek door studenten een prominente plaats. Onderzoek in de context van een masteropleiding is in onze visie ontwerpend en artistiek. Dat wil zeggen dat het antwoorden en reacties wil formuleren op maatschappelijke vraagstukken zonder daarbij de eigenheid van het veld van design en kunst uit het oog te verliezen. Het is onze overtuiging dat onderzoek door kunstenaars en vormgevers verrassende uitkomsten oplevert met een duidelijke meerwaarde ten opzichte van onderzoek verricht vanuit de algemene wetenschappelijke praktijk. Door te starten vanuit de beeldende of ontwerpende praktijk kiezen studenten en docenten andere invalshoeken en vraagstellingen.

In de praktijk gaat het zowel om door studenten zelf geïnitieerd onderzoek, als om onderzoek dat aansluiting vindt bij vragen die leven in het kunst- en designveld, in andere maatschappelijke sectoren, bij bedrijven en bij onderzoeksprogramma's zoals die in bestaande (wetenschappelijke) onderzoeksinstellingen uitgevoerd worden.

Promotietrajecten

De Gerrit Rietveld Academie kent geen aparte PHD-programma en zal dit ook niet ontwikkelen. Wel begeleidt de instelling jaarlijks een beperkt aantal PhD-onderzoekers. Daarbij gaat het om aan de instelling verbonden docenten die een door een universiteit geaccepteerd promotieonderzoek verrichten en daarnaast om kunstenaars/ontwerpers van buiten de Rietveld die in het kader van hun practice-based promotieonderzoek, naast een universitaire begeleider, begeleiding uit het kunstonderwijs nodig hebben.

De creatieve industrie

Het begrip 'creatieve industrie' heeft de afgelopen jaren een prominente plaats gekregen in de benadering van het kunstvakonderwijs. Veelal in de vorm van oproepen om studenten zodanig op te leiden dat ze aan het werk kunnen in de creatieve industrie. In onze perceptie heeft het begrip creatieve industrie een te smalle invulling gekregen. Te veel nadruk is komen te liggen op design, architectuur en mode. Te veel aandacht wordt besteed aan een beperkte groep internationaal succesvolle exponenten van deze disciplines. De creatieve industrie lijkt te zijn verworpen tot een kant en klaar pakket ter bevordering van de internationale handel.

Op deze wijze is een schijntegenstelling gecreëerd tussen de creatieve industrie en de kunsten. De kunsten maken in onze visie onlosmakelijk deel uit van de creatieve industrie, sterker nog, zij vormen het

centrum daarvan. Met het kunstenaarschap komt de dynamiek in de creatieve industrie.

De Gerrit Rietveld Academie leidt studenten op om een prominente plaats in te nemen in de keten van de creatieve industrie; als initiator en vernieuwer, en ook als maker en producent. Om dit te bereiken geven we studenten de kennis en vaardigheden mee om als ondernemende kunstenaar of vormgever hun weg in de samenleving te vinden en het beroepenveld mede vorm te geven.

In de Human Capital Agenda voor de Topsector Creatieve Industrie (december 2011) wordt geconstateerd dat er in Nederland een groot aanbod van conceptuele creatieve denkers is, maar dat het ontbreekt aan mensen die creatieve ideeën tot uitvoering kunnen brengen. Wij zijn er van overtuigd dat onze onderwijsvisie, waar conceptueel denken nadrukkelijk is gekoppeld aan auteurschap, 'maken' en materialiseren, er toe leidt dat onze alumni een versterking zijn voor de Nederlandse creatieve industrie. Zij zijn makers met een visie.

Vorbereiding op de beroepspraktijk

Zoals verwoord in onze missie stellen wij ons ten doel om onze studenten op te leiden tot kunstenaars en vormgevers die zelfstandig een plek op de arbeidsmarkt kunnen innemen. Terecht constateert de commissie Dijkgraaf dat dit een arbeidsmarkt is die snel verandert. Wij stellen ons dan ook steeds de vraag welke kennis, vaardigheden en ervaringen wij onze studenten moeten meegeven om te slagen in hun professionele leven. In het antwoord op die vraag maken wij nadrukkelijk een onderscheid tussen wat wij moeten aanbieden en wat studenten elders, of later in hun ontwikkeling, aan kennis en vaardigheden kunnen vergaren.

Dit alles doen we in de wetenschap dat er niet één beroepspraktijk is. Alumni van de Gerrit Rietveld Academie nemen zeer verschillende posities in variërend van fulltime kunstenaar of vormgever tot een hybride praktijk, waarin naast het kunstenaarschap andere kunstgerelateerde werkzaamheden een belangrijke plaats innemen. Daarnaast is het een gegeven dat een aanzienlijk deel van onze buitenlandse alumni buiten Nederland een carrière opbouwt.

Wij kunnen dagelijks constateren dat een aanzienlijk deel van onze alumni een succesvolle loopbaan opbouwt. Afgaand op het aantal publicaties, exposities, nominaties voor en het winnen van prijzen, deelname aan postacademische residencies en aansprekende opdrachten zijn onze alumni van grote betekenis voor de praktijk van de beeldende kunsten en vormgeving in Nederland en daarbuiten. Recent zijn wij in samenwerking met de Universiteit van Amsterdam gestart met een onderzoek naar de ontwikkeling van onze alumni. Een eerste vrucht van deze samenwerking is de realisatie van een database met alumniegegevens, onder meer met betrekking tot professionele succes.

Alumni zijn in veel gevallen actief betrokken bij de academie, als docent, maar ook als opdrachtgever of participant in projecten. Zij bieden ons via de Rietveld Society, ons alumninetwerk, toegang tot de actuele ontwikkelingen in het veld. Wie bieden hen toegang tot de kennis en voorzieningen aanwezig in de academie en ons netwerk. Waar nodig voorzien wij in een cursusaanbod voor alumni, onder andere ter ondersteuning van het ondernemerschap.

Wij onderscheiden drie groepen van kennis en vaardigheden die deel kunnen uitmaken van de voorbereiding op de beroepspraktijk en stellen daarin onze prioriteiten.

1. Beroepshouding: het maken van werk, onderzoek doen, reflecteren, positioneren, samenwerken, ontwikkelen, organiseren, communiceren. Dit is onze primaire taak.
2. Beroepsvaardigheden: jezelf/werk presenteren, netwerken, schrijven over het werk, naar buiten treden, projecten uitvoeren, plannings maken. Deze vaardigheden zijn noodzakelijk om te kunnen functioneren als zelfstandig beeldend kunstenaar en vormgever en zijn dan ook onderdeel van ons studieprogramma.
3. Administratieve kennis en vaardigheden: boekhouden, beeldrecht, belastingen, marketing. Dit zijn in onze visie zaken die niet tot de kern van het functioneren als beeldende kunstenaar of vormgever behoren. Er is dan ook geen directe noodzaak om dit in ons programma aan te bieden, zeker gezien het al zware curriculum en de beperkte duur van de studie. Wel brengen wij onze studenten en alumni in aanraking met organisaties die hen hierbij kunnen ondersteunen. Dit kan in onze ervaring het beste in het eerste jaar na afstuderen. Aangeboden informatie kan op dat moment direct worden toegepast en heeft zo de grootste meerwaarde.

In onze primaire taak voorzien wij; het is ons intrinsieke doel om studenten een juiste beroepshouding bij te brengen. En wij voldoen daar goed in. Waar het gaat om de meer praktische vaardigheden kiezen wij voor *learning by doing* in plaats van een cursorisch aanbod. Verweven in het overwegend projectmatige en opdrachtgebaseerde onderwijs maken studenten kennis met de praktijk van de ondernemende kunstenaar of vormgever. Studenten beeldende kunst ontwikkelen van begin tot eind hun exposities, studenten grafisch ontwerp werken in opdrachten voor interne en externe opdrachtgevers. Omdat onze docenten vrijwel allemaal een actieve beroepspraktijk hebben zijn zij bij uitstek geschikt om studenten op dit aspect van hun toekomst toe te rusten.

Ondernemerschap

Onze studenten zijn ondernemende mensen, wij selecteren ze mede hierop. In veel gevallen leidt deze eigenschap na de studie ook tot ondernemerschap. Circa 45% van onze alumni (rapport Commissie Dijkgraaf 2011) is zelfstandig ondernemer. Wij zien hen als ondernemende kunstenaars en niet als ondernemers in de kunsten. Het aanleren van ondernemerschap zien wij dan ook niet als onze taak, wel dagen we onze studenten constant uit om ondernemend te zijn: kansen te zoeken, risico te nemen.

Voor die studenten die nadrukkelijk het ondernemerschap ambiëren onderzoeken wij in samenwerking met de Vrije Universiteit Amsterdam, in het kader van het Amsterdam Center for Entrepreneurship, de mogelijkheden voor het ontwikkelen van aanvullend onderwijsaanbod op dit vlak.

Kwaliteitszorg

Het streven naar kwaliteit maakt deel uit van ons dagelijks werk. Het stellen van doelen, het uitvoeren, evalueren en verbeteren is de kern van het opleiden van kunstenaars en ontwerpers. Binnen het kunstonderwijs streven alle betrokkenen naar de hoogste kwaliteit. Dit is een reflectie van de beroepspraktijk waar alleen kwaliteit het redt. Dit maakt het mogelijk voor de academie te werken op basis van vertrouwen en binnen ruime kaders.

De Gerrit Rietveld Academie is een relatief kleine hogeschool met een daarop afgestemd kwaliteitsbeleid. Door het directe contact tussen de verschillende geledingen en het individuele karakter van het onderwijs kunnen problemen snel worden opgelost en nieuwe plannen snel geïmplementeerd. Daarnaast worden ontwikkelingen gemonitord via tevredenheidsonderzoeken. Het doel van deze monitoring is niet om individuen of afdelingen te beoordelen of te ranken, maar om het gesprek te stimuleren over de kwaliteit van ons onderwijs. Door veelvuldig naar buiten te treden met exposities, shows en publicaties stellen wij andere kunstenaars en vormgevers, critici en journalisten in staat om zich een mening te vormen over de kwaliteit van het werk van onze studenten en daarmee over ons. Hun oordelen werken door in de onderwijspraktijk.

Een open dialoog over het onderwijs vinden wij van groot belang. Deze dialoog vindt plaats vanuit een waarderende benadering; wat zijn de hoogtepunten in het onderwijs die ter inspiratie kunnen dienen voor collega's? Op deze wijze vindt er een continue uitwisseling van kennis en ervaring plaats.

2.2 Het opleidingsaanbod

De Gerrit Rietveld Academie verzorgt zes geaccrediteerde HBO-opleidingen. Twee op bachelorniveau (Beeldende Kunst en Vormgeving, tevens in deeltijd) en vier op masterniveau (Vrije Vormgeving, Autonoom Beeldende Kunst, Grafisch Ontwerp en Interieur Architectuur).

Wij bieden hiermee een opleidingspakket aan dat breedte heeft, en studenten tevens de mogelijkheid biedt om zich van de eerste oriëntatie (vooropleidingen), via een basiskwalificatie (bacheloropleidingen) tot een grote mate van verdieping (masteropleidingen) aan de academie te binden.

Deze rijkdom aan disciplines en afstudeerrichtingen, in merendeels kleine afdelingen, waarborgt enerzijds het ontwikkelen van

specialistische kennis en maakt anderzijds het ontwikkelen van cross-overs mogelijk.

In de bacheloropleidingen starten de studenten hun studie met het doorlopen van een ongedeelde basisjaar. Dit propedeutisch jaar is een uiting van onze visie op de wereld van beeldende kunst en vormgeving. Vervolgens krijgen studenten de kans om zich binnen dertien afdelingen te specialiseren. De specialisaties zijn divers van aard: Architectonisch Ontwerp, Grafisch Ontwerpen, designLAB, Mode, Sieraad, Textiel, Beeld en Taal, Fotografie, Glas, Keramiek, Audiovisueel, Interaction Design/ Unstable Media en Beeldende Kunst. De Rietveld Academie is de enige kunstopleiding in Nederland die Glas, Keramiek, Sieraad en Textiel als zelfstandige disciplines aanbiedt.

De programma's van de afdelingen bieden een basisstructuur van praktische en theoretische vakken, projecten en individuele begeleiding. Binnen die structuur kunnen de studenten in grote mate zelf invulling geven aan hun eigen wensen en interesses. Daardoor zijn ze beter voorbereid op de harde realiteit na de opleiding. De vrijheid die we de studenten gunnen bij het invullen van het studieprogramma, combineren we met een kritische, intensieve begeleiding. In werkbesprekingen bevragen we hen voortdurend over hun motieven en beslissingen in het werkproces. Op deze manier leren studenten zelfkritiek te ontwikkelen en zijn ze in staat eigen keuzes te maken ten aanzien van hun werk en hun toekomstige positie in de beroepspraktijk.

De masteropleidingen van de Gerrit Rietveld Academie worden verzorgd door het Sandberg Instituut. De aangeboden disciplines (Beeldende Kunst, Ontwerpen, Vrije Vormgeving en Interieur Architectuur) liggen in het verlengde van de bacheloropleidingen. Er is echter nadrukkelijk geen sprake van een voortgezette opleiding of een doorstroommaster. Waar de bacheloropleidingen in hun aard een (brede) basiskwalificatie bieden, zijn de masteropleidingen gericht op verdieping van het vak en het uitvoeren van relevant onderzoek. Daarnaast stimuleert het Instituut dat studenten al tijdens hun studie deel gaan uitmaken van de beroepspraktijk en daarin een eigen plek veroveren.

3. Voornemens 2012-2016

In de periode 2012-2016 zet de Rietveld Academie in op zes belangrijke voornemens. Met deze ontwikkelingen investeren we in die zaken die voor ons van belang zijn en versterken we ons profiel. Drie voornemens vloeien direct voort uit de sectornota kunstonderwijs: de krimp van de bacheloropleidingen, de groei van de masteropleidingen en het versterken van de vooropleidingen.

Het voornemen om aanvullende huisvesting te realiseren sluit aan bij het belang dat wij hechten aan het 'maken'. Maken vergt ruimte en faciliteiten.

Het voornemen om het aantal opleidingen te reduceren is een uitvloeisel van onze visie op kunst en vormgeving en past bij ons streven om een overzichtelijk onderwijsaanbod te hebben.

Het uitbouwen van ons kenniscentrum LAPS, tenslotte, is een nieuwe ontwikkelingsfase van ons lectoraat dat sinds 2003 bestaat.

Implicaties sectornota

De Rietveld Academie zal in de komende vier jaar de bacheloropleidingen in omvang terugbrengen (van 850 naar 700 studenten) en tegelijkertijd de masteropleidingen laten groeien (van 75 naar 150 studenten). Met deze verschuiving streven wij een aantal doelen na:

- De kwaliteit van de instroom van de bacheloropleidingen verhogen door nog strenger te selecteren en het aantal plaatsen in te krimpen.
- Door de krimp in de bacheloropleidingen, de kwaliteit van de uitstroom op bachelorniveau verhogen door middel van kleinschaliger en intensiever onderwijs.
- Het aantal studenten dat op masterniveau uitstroomt vergroten door groei en verdere diversificatie van de masteropleidingen

Deze accentverschuiving sluit aan bij onze overtuiging dat kleinschaligheid en intensief onderwijs noodzakelijk zijn voor goed kunstonderwijs. Het verkleinen van onze bacheloropleidingen maakt het mogelijk in kleinere groepen nog meer aandacht aan de student te geven.

3.1 Kleiner en integraal aanbod

Wij zien beeldende kunst en vormgeving als één ondeelbare wereld. De organisatie van ons onderwijs zullen we de komende jaren in lijn met dit uitgangspunt inrichten; van zes opleidingen nu naar drie opleidingen in 2016: de Bachelor en Master of Art & Design en de Master Interior Architecture.

Als gezegd verzorgen wij op dit moment zes hbo-opleidingen op bachelor- en masterniveau. Redenerend vanuit onze visie zijn wij tot de conclusie gekomen dat een beperkter aantal opleidingen inhoudelijk wenselijk is en veel praktische voordelen oplevert. Wij zullen er dan ook naar streven in om de komende jaren over te gaan naar een systematiek waarin wij zowel op bachelor- als masterniveau primair één opleiding aanbieden onder de naam bachelor/master of Art & Design. Wij doen hiermee recht aan onze visie waarin wij beeldende kunst en vormgeving als één wereld beschouwen. Het huidige onderscheid tussen de opleidingen sluit niet aan bij de praktijk met een algemeen propedeutisch jaar, sluit niet aan bij de ontwikkelingen in het werkveld, staat flexibiliteit in de weg en genereert daarnaast onnodige administratieve lasten.

Voor de Master Interior Architecture geldt dat deze vooralsnog als separate opleiding in stand zal blijven gezien de koppeling met de mogelijkheid voor alumni om zich op basis van deze graad op te laten nemen in het Architectenregister.

Wij zijn ervan overtuigd dat deze vereenvoudiging een versterking is van ons profiel en aan potentiële studenten laat zien vanuit welke visie wij hen zullen begeleiden bij hun ontwikkeling. De titel Bachelor / Master of Art & Design zal een unieke positie innemen. Het hanteren van één CROHO-nummer schept ruimte voor het interdisciplinaire experiment en vergroot onze slagkracht richting samenleving en werkveld.

Door het reduceren van het aantal opleidingen verkleinen we de administratieve last voor de academie. Het meest in het oog springend is de reductie van het aantal opleidingsaccreditaties. Hiermee wordt tenminste € 100.000 bespaard. De aanvraag voor een planningsneutrale conversie van de beide bacheloropleidingen naar de nieuwe Bachelor of Art & Design is inmiddels ingediend bij de NVAO.

3.2 Investeren in voortrajecten

De Rietveld Academie investeert in trajecten die studenten voorbereiden op een studie in het kunstonderwijs. Met het verder uitbouwen van een online vooropleiding voor buitenlandse studenten krijgt een grotere groep talenten toegang tot de Rietveld Academie en het Nederlandse kunstonderwijs in het algemeen.

De Gerrit Rietveld Academie biedt mensen die een studie in het kunstvakonderwijs overwegen drie manieren om zich op de studie te oriënteren, allen in de vorm van contractactiviteiten.

- Oriëntatiejaar: 30 zaterdagen per jaar krijgen deelnemers de mogelijkheid om zich te oriënteren op de Rietveld Academie en het kunstvakonderwijs in het algemeen. Jaarlijks nemen 80-100 personen deel.
- Vooropleiding: na een selectie volgen deelnemers drie dagdelen per week een programma dat hen voorbereid op een studie aan de Rietveld Academie of een andere kunstacademie. Het met goed gevolg doorlopen van het programma geeft toegang tot het propedeusejaar van de academie. Jaarlijks nemen 60 personen, waarvan 33% niet-Nederlands deel.
- Rietveld Remote: deelnemers volgen in kleine groepen een online programma bestaand uit wekelijkse opdrachten, reflectie door docenten en onderlinge reflectie. Deelnemers die drie cursusonderdelen met goed gevolg doorlopen kunnen zonder de gebruikelijke voorselectie deelnemen aan het toelatingsexamen van de bacheloropleidingen.

Circa een derde van de deelnemers aan deze cursussen stroomt door naar onze bacheloropleidingen, daarnaast verwijzen wij actief door naar opleidingen bij de andere Nederlandse academies. Om dit te kunnen doen monitoren wij actief het opleidingenaanbod.

In de komende vier jaar zal de Gerrit Rietveld Academie investeren in voortrajecten, de middelen die hiervoor worden ingezet komen vrij door de voorgenomen reductie van het aantal studenten in de bacheloropleidingen.

De investeringen worden langs twee lijnen ingezet:

- Uitbreiding Rietveld Remote. Het volgen van een vooropleiding in Nederland is voor veel buitenlandse kandidaten te duur. Het uitbreiden van de capaciteit van Rietveld Remote geeft een grotere groep geïnteresseerden de kans om kennis te maken met het Nederlandse kunstonderwijs. Wij onderscheiden ons hiermee van voortrajecten bij andere academies die vooral op Nederlandse jongeren zijn gericht;
- Ontwikkelen van activiteiten gericht op leerlingen in het Voortgezet Onderwijs. Met masterclasses en summerschools bieden wij een laagdrempelige manier om kennis te maken met het kunstonderwijs.

De Gerrit Rietveld Academie participeert in de landelijke Taskforce Talentontwikkeling Kunstonderwijs. Deze taskforce vloeit voort uit de sectornota Kunstonderwijs en beoogt de talentontwikkeling ten behoeve van het kunstonderwijs te stroomlijnen.

3.3 Krimp en ontwikkeling bacheloropleidingen

De bacheloropleidingen van de Rietveld Academie krimpen de komende vier jaar 19% in omvang. De breedte van het aanbod, essentieel voor het profiel van de academie, blijft in stand. Krimp komt tot stand door strengere selectie aan de poort.

Kleinschaligheid en grote aandacht voor individuele studenten zijn sinds jaar en dag belangrijke fundamenten voor de kwaliteit van ons onderwijs. Wij hebben ervoor gekozen om voort te bouwen op deze kwaliteiten en de totale omvang van de bacheloropleidingen met circa 19% te reduceren. Dit gebeurt op een doelgerichte en gestuurde wijze waardoor de krimp plaatsvindt bij die specialisaties waar het kwaliteitsbevorderend werkt en er bij de kleinere specialisaties voldoende massa in stand wordt gehouden.

Naast het realiseren van kleinschaliger onderwijs zijn wij in staat om in de komende jaren meer middelen per student beschikbaar te stellen. Het onderwijs wordt hiermee intensiever.

Aanpak reductie

De Gerrit Rietveld Academie kiest er voor om de volumereductie te realiseren door (nog) selectiever te zijn bij het aannemen en door laten stromen van studenten. Hierbij zijn twee momenten relevant, het selectiemoment aan de poort (toelatingsexamen) en de afronding van de propedeuse (eventueel toepassen bindend studieadvies).

Strengere selectie aan de poort

Jaarlijks stromen op dit moment 248 studenten in, waarvan 60% instroomt in de propedeuse en 40% in hoger studiejaar. De propedeuse zal de komende jaren krimpen in omvang door strenger te selecteren.

Aantal studenten	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Voltijd	153	159	135	125	120	120
Deeltijd	68	66	62	55	49	42
Totaal	221	225	197	180	169	162

Ontwikkeling omvang propedeuse

Versterken selecterende en oriënterende functie propedeuse

De propedeuse heeft een oriënterende en selecterende functie. Op beide aspecten zal een aanscherping plaatsvinden.

Voor wat betreft de oriënterende functie wordt het curriculum zodanig aangepast dat studenten gerichter een keuze kunnen maken uit een van de afstudeerrichtingen. Zo wordt uitval voorkomen en de kans op 'langstuderen' beperkt.

Om de selecterende functie te versterken zal het instrument bindend studieadvies vaker en strenger worden ingezet. Hoewel artistiek talent in het algemeen de tijd moet worden gegund om tot wasdom te komen zal bij twijfel over de ontwikkelbaarheid van een student eerder een negatief advies worden gegeven. Overigens vanzelfsprekend in een context van tijdige waarschuwingen en waar nodig extra begeleiding.

Kleinere omvang, ruime keuze

De kleinere omvang van de bacheloropleidingen zal niet leiden tot minder diversiteit in het aanbod van specialisaties. Alle specialisaties ('afdelingen') blijven bestaan, zij het soms in afgeslankte vorm. De afdelingen zijn de inhoudelijke basis van de Rietveld Academie, zij dragen het curriculum en maken het profiel. Vanuit deze overtuiging hebben alle afdelingen begin 2012 een toekomstvisie geformuleerd.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Aantal studenten	865	884	815	777	736	700

Ontwikkeling omvang bacheloropleidingen

3.4 Groei en ontwikkeling masteropleidingen

De masteropleidingen van de Rietveld Academie, uitgevoerd door het Sandberg Instituut verdubbelen de komende vier jaar in omvang. Deze groei wordt grotendeels gerealiseerd door het ontwikkelen van tijdelijke onderzoeks- en onderwijsprogramma's die een vraag uit de kunsten of de maatschappij adresseren. Op deze wijze ontstaat een dynamisch programma dat steeds actueel is.

Het aantal studieplaatsen in de masteropleidingen zal tot 2016 groeien naar 150, een verdubbeling ten opzichte van 2010. Daardoor komt er, kwantitatief, meer balans tussen de bachelor- en masteropleidingen. Ook inhoudelijk zal het onderwijs vernieuwen. Het Sandberg Instituut zal met zijn programma's expliciet en doelgericht inspelen op wat er speelt in de kunsten en in de maatschappij. Met een groter studentenaantal en nieuwe programma's zullen wij in staat zijn om de noodzakelijkheid van kunst en design nog duidelijker neer te zetten en waar mogelijk zelfs opnieuw te bepalen.

Wij doen dit vanuit de overtuiging dat kunstenaars en vormgevers stevig verankerd moeten zijn in de samenleving en ook de verantwoordelijkheid moeten nemen om antwoorden te bieden op vragen die leven in de maatschappij en de kunsten. Maar altijd vanuit hun

vak. Masteropleidingen zijn bij uitstek de plek om kunstenaars en vormgevers voor te bereiden op die rol.

Eén graad: Master of Art & Design.

Onder de paraplu van de nieuw te vormen Master of Art & Design blijft de inhoudelijke diversiteit in stand. Het Sandberg biedt afstudeerrichtingen aan langs vijf hoofdlijnen, deze vormen samen een compleet palet:

- fine art> beeld en basis-autonome houding
- graphic design> context en communicatie
- applied arts> producten
- interior architecture> plek.
- art and education> onderwijs (nieuw te starten)

Op dit moment wordt onderzocht of ook de Master Interior Architecture opgenomen kan worden in de nieuwe Master of Art & Design. De vraag is of dit mogelijk is gezien het recht dat deze graad geeft op inschrijving in het architectenregister.

Meer programmatisch van opzet

Met de groei van het aantal studenten in de masteropleidingen verandert ook de inrichting van het onderwijs. De verschillende inhoudelijke gebieden worden aangeboden in twee onderscheiden vormen:

- Reguliere masters;
- Kortlopende programmatische masters.

In elk van deze vormen is het hoofd van de opleiding een belangrijke richtinggevende kracht. Hij formuleert het programma van waaruit het onderwijs wordt ontwikkeld. Het hoofd is degene die artistieke invulling geeft door de keuze voor begeleiding, docenten en studiemateriaal.

Reguliere masters

De reguliere, al langer bestaande, masters bieden studenten een kader waarbinnen zij hun talent op basis van veelal individuele begeleiding verder ontwikkelen. Deze opleidingen zullen vooralsnog voortgaan op dezelfde wijze. Afhankelijk van de ervaringen met de nieuwe programma's zullen de reguliere masters in de toekomst mogelijk ook sterker programmatisch gaan werken.

Kortlopende programmatische masters

Kortlopende programmatische, vraaggestuurde, masters zijn de volledig nieuwe programma's van het Sandberg Instituut. De groei van het aantal masterstudenten in de komende jaren zal in belangrijke mate worden gerealiseerd met dergelijke programma's.

Voor een periode tussen de twee en maximaal zes jaar wordt een plan gemaakt om een bepaalde vraag of uitdaging die het Sandberg Instituut vaststelt tegemoet te treden. Na periode van maximaal zes jaar wordt een programma beëindigd en wordt een nieuw programma opgezet door weer andere voortrekkers. Een hoofd bouwt zo met tussen de 8 en 16 de studenten een beweeglijke kleine organisatie op. Op deze wijze is het

totale aanbod van masterspecialisaties dynamisch en altijd in staat om actueel en relevant te zijn.

In de komende vier jaar zullen twee typen programmatische masters tot stand worden gebracht:

- Programma's gebaseerd op vragen uit de samenleving of de kunsten. Het programma wordt in samenwerking met een of meerdere externe partners opgezet en medegefinancierd door deze partners. Het eerste op deze leest geschoeide programma is gestart in 2011 als toevoeging aan de Master Interior Architecture: VACANT NL. In dit programma wordt onder leiding van landschapsarchitect Ronald Rietveld en filosoof Erik Rietveld door middel van ontwerpend onderzoek de potentie van tijdelijk leegstaande gebouwen onderzocht. Met dit tweejarige programma leidt het Sandberg Instituut ontwerpers, vaklieden en wetenschappers op tot specialisten in tijdelijk hergebruik.
- Programma's ontwikkeld in samenspraak met een of meerdere bachelorspecialisaties van de Rietveld Academie. Dergelijke programma's zijn nadrukkelijk geen doorstroommaster. Zij bieden bachelors een mogelijkheid om zich in hun vakgebied te verdiepen, aan de hand van een voor het programma centrale vraagstelling. Het eerste programma gaat in 2012 van start en heeft betrekking op de materiaalgeoriënteerde bachelorspecialisaties glas, keramiek en sieraad.

Na volledige implementatie van dit systeem zullen op elk moment in de tijd circa vijf kortlopende programma's actief zijn.

De vijfde lijn: art on education

In aanvulling op de bestaande inhoudelijke hoofdlijnen ontwikkelen wij een programma dat zich richt op onderwijs in de kunsten, en in relatie tot de kunsten. In dit programma onderzoeken kunstenaars en ontwerpers de beste vormen van (kunst)onderwijs en ontwikkelen zij nieuwe onderwijsvormen voor het hoger kunstonderwijs in binnen- en buitenland.

Dit nieuwe programma zal in het bijzonder interessant zijn voor docenten in het kunstonderwijs die een mastertitel willen behalen. Binnen het programma zal worden samengewerkt met de bacheloropleidingen, het Lectoraat Art and Public Space en universiteiten, kunstinstellingen, postacademische instellingen en ander kunstonderwijs. Deze vijfde lijn wordt zo een stevige uitvalsbasis voor overdracht, theorie en onderzoek.

Planning

De voorgenomen verdubbeling in studentenaantallen wordt tussen 2012 en 2016 stap voor stap gerealiseerd. De voorgenomen groei wordt voornamelijk gerealiseerd door de start van nieuwe kleinschalige programma's en de start van de vijfde lijn 'over educatie'.

In 2016 zullen circa 100 studenten een masteropleiding volgen binnen een van de reguliere masters, 50 studenten nemen deel aan de vijf op dat moment operationele programmatische masters.

3.5 Kenniscentrum LAPS

Het Lectoraat Art and Public Space (LAPS- voorheen LKPR) heeft zich, sinds de start in januari 2003, ontwikkeld tot een veelzijdig kennisinstituut dat grote ervaring en een uitgebreid netwerk heeft opgebouwd in het domein Kunst en Publieke Ruimte.

Hiermee heeft het Lectoraat de basis gelegd voor een internationaal kenniscentrum op het terrein van openbare ruimte in het algemeen en de rol van kunst in het publieke domein in het bijzonder. LAPS zal binnen de instelling functioneren als een kenniscentrum dat onderzoek stimuleert en coördineert, tevens legt het een relatie met maatschappelijke thema's en vragen uit de praktijk. In de selectie van thema's wordt gestreefd naar een wisselwerking met de vraaggeoriënteerde programma's in de masteropleidingen. Naar buiten toe zal LAPS door middel van een internationaal onderzoeksprogramma, Making Things Public, externe kennis importeren en de resultaten van onderzoek door de lector, docenten en studenten maatschappelijk dissemineren en valoriseren.

Het onderzoeksprogramma Making Things Public heeft een looptijd van vijf jaar en omvat onderzoek naar de rol van kunst en design in het publiek domein in een breder perspectief. Vanuit de analyse van en reflectie op die rol komt de vraag aan de orde naar de context(en) waarbinnen kunst en design functioneren en de mogelijke strategieën van kunstenaars en ontwerpers om daarmee om te gaan. Uitgangspunt is dat het openbaar maken van kunst/design een wezenlijk onderdeel vormt van het beroep van kunstenaar/ontwerper. Dit onderzoek zal directe consequenties hebben voor het onderwijs. Gastonderzoekers op dit gebied zullen een rol spelen in de onderzoeksprojecten van het Sandberg Instituut.

Het kenniscentrum zal werken voor private en publieke opdrachtgevers uiteenlopend van vastgoedondernemingen tot curatoren en initiatiefnemers van kunstprojecten. Het haalt opdrachten binnen, maar initieert ook zelf onderzoek. Het vormt een pool waar onderzoekers vanuit verschillende disciplines zich tijdelijk bij kunnen aansluiten om in multidisciplinaire onderzoeksprojecten urgente maatschappelijke vraagstukken aan te pakken.

Bundeling van expertise

Onderzocht wordt in hoeverre de bibliotheek, het archief en andere functies van SKOR (Stichting Kunst en Openbare Ruimte) een versterking kunnen zijn van het kenniscentrum LAPS. Dit archief omvat informatie over circa 1000 door de rijksoverheid in de openbare ruimte gerealiseerde kunstwerken.

De bibliotheek en het archief kunnen dienen als bron voor onderzoekers van binnen en buiten de academie, bieden kennis die kan worden toegepast in het onderwijs en zijn tevens een bron van informatie voor de overheden en instellingen die verantwoordelijk zijn voor onderhoud en beheer van de kunstwerken.

De komende periode zal worden onderzocht of er een businesscase gemaakt kan worden voor de exploitatie van dit deel van het kenniscentrum.

3.6 Investeren in huisvesting

De Rietveld Academie realiseert in de komende jaren in een derde gebouw 3500 m2 extra onderwijsruimte. Bij het ontwikkelen van dit gebouw putten wij uit de kennis en kunde die aanwezig is bij studenten, docenten en alumni.

De academie zal in de komende jaren door nieuwbouw direct naast de twee bestaande gebouwen aan de Fred. Roeskestraat een substantiële verbetering van de ruimte en faciliteiten voor het onderwijs realiseren. Doelstelling is om alle onderwijsactiviteiten op één locatie samen te brengen, waar er nu nog twee tijdelijke externe locaties nodig zijn om alle activiteiten onderdak te bieden. Een belangrijke reden om te willen komen tot één locatie is de gedachte dat ontmoeting en uitwisseling tussen de verschillende studiejaren en afdelingen en tussen de bachelor- en masteropleiding leidt tot een verrijking van het onderwijs. Ook kan er op deze manier gezamenlijk gebruik worden gemaakt van faciliteiten zoals de werkplaatsen. Hiermee worden investeringen intensiever benut en kan er een grotere diversiteit aan faciliteiten worden aangeboden. Tenslotte kan op deze manier de ruimteverdeling flexibel worden aangepast bij wijzigingen in de omvang en samenstelling van de verschillende opleidingen. Het nieuwbouwproject zal eveneens worden aangegrepen voor een herschikking en optimalisatie van het ruimtegebruik in de bestaande gebouwen.

Zoekend naar een ontwerpaanpak en opdrachtgeverschap dat de meeste kans biedt op een gebouw dat zowel qua mentaliteit als praktische invulling past bij de academie hebben wij gekozen voor een werkwijze die wij typeren als 'do-it-yourself'. Op deze wijze maken wij maximaal gebruik van de aanwezige kwaliteiten binnen de organisatie en geven we invulling aan goed opdrachtgeverschap met ruimte voor experiment. Dit heeft geresulteerd in een interne ontwerpcompetitie voor studenten, docenten en alumni. Het winnende team is gevraagd om hun schetsontwerp in de loop van 2012 verder uit te werken.

Het do-it-yourself principe zal ook in het vervolg van het project actief worden toegepast. Dit betekent dat aan de organisatie zal worden gevraagd actief deel te nemen aan het ontwerpproces door ontwerpvoorstellen voor onderdelen van het gebouw te doen.

Het is de planning het gebouw medio tot eind 2014 op te leveren.

4. Bedrijfsvoering

4.1 Visie op rol en taken bedrijfsvoering

De doelstelling van de bedrijfsvoering binnen de Gerrit Rietveld Academie is om met de beschikbare middelen en mogelijkheden de best mogelijke randvoorwaarden te creëren voor het primaire proces, het kunstonderwijs. Onze visie op de academie zoals beschreven in dit instellingsplan is hierbij de leidraad.

De bedrijfsvoering omvat financiën, personeelszaken, studentenadministratie, ICT en facilitair beheer. In de begroting, waarin de beschikbare middelen worden toegedeeld aan de diverse organisatieonderdelen en activiteiten, komen alle aspecten samen. De Rietveld Academie heeft een compacte staf, die 23 fte omvat. De stafafdelingen streven naar een optimale dienstverlening aan de organisatie en zijn daarnaast verantwoordelijk voor de correcte administratie van en verantwoording over de activiteiten van de academie. Op elk van de aandachtsgebieden van de stafafdelingen wordt continu gewerkt aan verbetering van de processen, om in te spelen op externe en interne ontwikkelingen, en met het oog op het optimaliseren van efficiëntie en effectiviteit.

'Do -it -yourself' is een van de principes voor de activiteiten binnen de bedrijfsvoering in de komende periode. In het proces dat zal leiden tot aanvullende huisvesting voor de academie wordt hier al duidelijk invulling aan gegeven, maar ook in andere activiteiten zal dit principe leidend zijn. Het impliceert ruimte voor initiatief, gebruik maken van aanwezige kwaliteiten van onze medewerkers, maar ook het leggen van verantwoordelijkheden en bevoegdheden op het decentrale niveau.

In dit hoofdstuk zal op de ontwikkelingen van de bedrijfsvoering nader worden ingegaan. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een beschouwing over het meerjarig financieel perspectief.

4.2 Context en relevante externe ontwikkelingen

Het is ons streven om de kosten van de bedrijfsvoering zoveel mogelijk te beperken. Echter, onder invloed van externe ontwikkelingen worden wij regelmatig gedwongen concessies te doen aan dit uitgangspunt. Een belangrijk voorbeeld hiervan zijn de toegenomen administratieve lasten als gevolg van steeds veranderende en complexer wordende bekostigingsvoorwaarden. Deze ontwikkeling, in combinatie met strengere verantwoordingseisen, vindt zijn weerslag onder andere in een groei van de benodigde personele capaciteit voor de studentenadministratie.

De Gerrit Rietveld Academie, als kleine instelling, ziet zich geconfronteerd met dezelfde eisen als die aan de grote HBO-instellingen worden gesteld. Daardoor is er sprake van een relatief grote overhead. Het proactief inspelen op wijzigingen in wet- en regelgeving kost in de kleine organisatie relatief veel tijd. Tegelijkertijd kan er geconcludeerd worden dat de overzichtelijke omvang van de academie het mogelijk maakt om de implicaties van veranderingen snel te doorgronden en hier consequenties aan te verbinden. Hierdoor vervult de academie regelmatig een signaalfunctie op het niveau van de HBO-raad. Onderstaand gaan wij in kort bestek in op de belangrijke ontwikkelingen en voornemens rondom de bedrijfsvoering voor de komende jaren.

Studenten

Het proces van instroom, doorstroom en uitstroom van studenten is een continu aandachtspunt voor de organisatie. Als gevolg van de voorgenomen krimp (bachelor) en groei (master) zal er bij de instroom in de komende periode extra aandacht zijn voor selectie. Daarnaast is de registratie van steeds meer kenmerken van onze studenten van toenemend belang, onder andere in verband met gewijzigde bekostigingscriteria. Ten aanzien van de doorstroom zal er nog meer aandacht worden besteed aan het vastleggen van studieresultaten, met als doel transparantie van de processen en het waarborgen en onderbouwen van het eindniveau.

Personeel

De academie kiest bewust voor een docentencorps dat voor een belangrijk deel bestaat uit tijdelijke docenten (vaak met een kleine aanstelling van 0,1 tot 0,2 fte) en gastdocenten. Deze strategische keuze, gericht op het waarborgen van kwaliteit en flexibiliteit, leidt tot een groot aantal personeelsmutaties en het ontstaan van uiteenlopende contractvormen. Dit vergt het nodige van een afdeling Personeelszaken en de afdeling Financiën. In de komende periode zal worden ingezet op het realiseren van processen waarmee op zo eenvoudig mogelijke wijze voor alle betrokkenen meer inzicht, overzicht en controle wordt gecreëerd. Doelstelling is uiteraard om de administratieve last te beperken en tegelijk maximale ruimte te bieden aan een flexibele inzet van de budgetten.

Bijzonder punt van aandacht is de complexiteit van de regelgeving rond de inzet van buitenlandse (gast)docenten. In breder verband (HBO-raad) zal worden ingezet op de vermindering van administratieve lasten en vereenvoudiging van wet- en regelgeving op dit onderwerp. Onder meer op deze wijze streeft de academie er naar maximale ruimte te krijgen om in het kader van de gewenste verdere internationalisering de beste docenten in te zetten zonder buitensporige administratieve lasten.

Faciliteiten

De fysieke voorzieningen zijn voor het onderwijs binnen de Gerrit Rietveld Academie wellicht van nog groter belang dan voor de meeste andere HBO-opleidingen. Het proces van het maken van werk staat centraal binnen het onderwijs op de academie. De beschikbare ruimte

hiervoor binnen de gebouwen en de beschikbare faciliteiten in de vorm van werkplaatsen zijn daarin bepalende factoren. Uiteraard wordt er gestreefd naar een optimaal ruimtegebruik, nu en na het realiseren van nieuwbouw. In de komende jaren zal er verder worden gewerkt aan het verbeteren van het voorzieningenniveau, om hiermee aan de vraag vanuit het onderwijs te kunnen blijven voldoen.

De Rietveld Academie heeft een dynamische en diverse populatie. De afdeling Facilitaire zaken speelt een belangrijke rol in het, samen met studenten en docenten, creëren van een prettig werk- en studieklimaat. Met de voorgenomen nieuwbouw en de daarmee gepaard gaande verstoringen zal dit de komende periode de nodige extra inzet vergen. In de afgelopen jaren heeft er uitbreiding plaatsgevonden in het aanbod binnen de werkplaatsen, door het realiseren van een nieuwe werkplaats op het gebied van CAD/CAM (computer gestuurd ontwerpen en vervaardigen) en door het investeren in machines en apparatuur. Daarnaast is er tijdelijke uitbreiding van de onderwijsruimte gerealiseerd door het huren van twee externe locaties ten behoeve van de deeltijdopleiding en de afdeling beeldende kunst. Aan de gebouwen van de academie zijn verder diverse verbeteringen doorgevoerd, zoals het aanbrengen van te openen ramen in het Benthem Crowel gebouw.

4.3 Meerjarig financieel perspectief

Algemeen beeld

De verwachting is dat de ontwikkelingen die geschetst zijn in dit instellingsplan kunnen worden gerealiseerd binnen de kaders van de financiële mogelijkheden die de academie in de komende jaren heeft. Er zal naar verwachting geen sprake zijn van grote verschuivingen in inkomsten en kosten, het beeld is dat verschuivingen maximaal 5% van het totaal zullen bedragen. In vergelijking met de voorafgaande jaren zullen inkomsten en kosten waarschijnlijk dichterbij elkaar komen te liggen. Het toevoegen van extra middelen aan de reserves zal daardoor beperkter of niet meer aan de orde zijn, maar er zal ook nadrukkelijk op worden gestuurd dat er niet of minimaal op de reserves wordt ingeteerd.

Inkomsten - bekostiging

Voor de ontwikkeling van de bekostiging vormt het Sectorplan Kunstonderwijs het kader. Een belangrijk onderdeel van de randvoorwaarden bij het sectorplan en de uitwerking daarvan betreft de financiën. Insteek is dat er een reductie van de instroom van het aantal bachelorstudenten wordt bereikt gekoppeld aan een verhoging van de kwaliteit van de uitstroom, bij gelijke kosten voor de Rijksoverheid. Dit is ook het uitgangspunt voor het voorgestelde krimp- en groei scenario binnen onze organisatie, waarbij er voor elke twee bachelorstudenten minder een dubbel bekostigde masterstudent terugkomt. Eenvoudig kan worden gesteld dat wij uitgaan van een gelijkblijvende Rijksbijdrage op het niveau van 2010 (met indexering). Deze randvoorwaarde wordt nader ingevuld als onderdeel van de

uitwerking van de sectornota en bij het maken van de prestatieafspraken tussen de academie en het ministerie. Wanneer deze randvoorwaarde niet kan worden gerealiseerd zal het bestuur van de academie zich moeten bezinnen op een ander ontwikkelingsmodel dan het scenario waar dit instellingsplan en overigens ook het landelijke Sectorplan Kunstonderwijs op is gebaseerd.

Met de recente wijzigingen in de bekostiging van het Hoger Onderwijs zijn de criteria die bepalen of een student wel of niet bekostigd wordt complexer geworden. Met name in de bacheloropleidingen heeft dat tot gevolg gehad dat er inmiddels sprake is van een smalle bekostigingsbasis; het aantal studenten dat in aanmerking komt voor bekostiging is sterk afgenomen. In de masteropleidingen is de bekostigingsbasis steviger. Het krimp- en groeiscenario zal daardoor naar verwachting gunstig effect hebben op het aantal bekostigde studenten.

De ministerraad heeft recent besloten deeltijdopleidingen in de toekomst (vanaf studiejaar 2017 / 2018) niet meer voor bekostiging in aanmerking te willen laten komen. De Gerrit Rietveld Academie heeft daarom het voornemen om te onderzoeken of haar (bachelor) deeltijdopleiding kan worden omgezet naar een voltijds (avond) opleiding. De verwachting is dat dit haalbaar is. Als dit niet het geval is zijn er twee alternatieven. Ofwel er wordt onderzocht of de deeltijdopleiding als contractonderwijs kan worden voortgezet, waarbij het collegegeld sterk zal worden verhoogd, ofwel de deeltijdopleiding wordt opgeheven en het verlies aan aantallen studenten wat dit met zich meebrengt wordt onderdeel van het krimp- groeiscenario conform de sectornota.

Inkomsten - collegegelden

Zoals hiervoor aangegeven in relatie tot de bekostiging heeft de wetgever in de afgelopen jaren steeds meer groepen studenten aangewezen die niet worden bekostigd. Aan deze groepen studenten mag wel, ter compensatie, een hoger collegegeld worden gevraagd in de vorm van een zelf te bepalen instellingstarief. Dit kan worden aangewend om terugloop in de bekostiging te compenseren en er op die manier zorg voor te dragen dat de academie op het huidige niveau kan blijven functioneren.

De wens is nadrukkelijk om studenten te blijven selecteren op basis van kwaliteit, hun talent, en niet op basis van financiële mogelijkheden. Toch ontstaat er door de externe ontwikkelingen druk om meer te kijken naar de historie van studenten in het Hoger Onderwijs in Nederland. Dit kan leiden tot een (verdere) toename van het aantal studenten uit de Europese Unie.

Ook is het noodzakelijk om de concurrentiepositie van de academie in relatie tot de collegegeldtarieven nader te analyseren en de mogelijkheid open te houden om de tarieven toch verder te verhogen. Dit in combinatie met een systeem van beurzen, die het mogelijk maken

om getalenteerde studenten met beperkte financiële middelen alsnog toe te laten. Het risico van collegegeld verhoging is uiteraard een terugloop van aanmeldingen door (te) hoge tarieven. De academie zal daarom nader onderzoeken of het wenselijk en haalbaar is een bijzonder kenmerk 'kleinschalig en intensief onderwijs' aan te vragen bij de NVAO. Dit zou het mogelijk maken om het collegegeld voor studenten die in aanmerking komen voor het wettelijk tarief licht te verhogen. Hiermee worden de gevolgen van een smaller wordende bekostigingsbasis gedragen door een zo breed mogelijke groep en blijft de toegankelijkheid van het onderwijs gewaarborgd.

Inkomsten - overige bronnen

De academie werkt aan een actief beleid om ook andere bronnen aan te boren als aanvulling op de regulier inkomsten van de academie. Hierbij zal steeds een zorgvuldige afweging worden gemaakt tussen inspanningen en opbrengsten en zal gezocht worden naar vormen die passen bij de academie en haar onderwijs. In de masteropleidingen is het streven om de samenwerking met externe partijen verder te ontwikkelen, wat een bijdrage in de financiering van het onderwijs zou moeten opleveren. Op projectbasis, zoals bijvoorbeeld in het huisvestingsproject, wordt gezocht naar passende sponsoring in geld of natura.

Kosten - implicaties krimp- en groeiscenario

De voorgenomen krimp in de bacheloropleidingen en groei in de masteropleidingen heeft een interne kostenverschuiving tot gevolg. Er is inmiddels een begrotingsmodel ontwikkeld waar dit mee kan worden aangestuurd en gevolgd. De verwachting is dat er geen grote verschuivingen tussen kostensoorten (zoals personele kosten) zullen ontstaan. Binnen de bestaande kostensoorten zal er echter meer geld worden uitgegeven aan de masteropleidingen, waar ook het aantal studenten toeneemt.

Kosten - implicaties uitbreiding huisvesting

Het realiseren van nieuwbouw brengt uiteraard aanmerkelijke extra kosten met zich mee die jaarlijks van invloed zullen zijn op de exploitatie van de academie. Het gaat hierbij om rentelasten van de financiering, afschrijving van de geïnvesteerde middelen, maar ook om een toename in beheerslasten zoals schoonmaak, onderhoud en energie. Voor een deel kunnen deze kosten worden opgevangen door een reductie van de kosten die nu worden gemaakt voor het huren en beheren van de twee externe locaties. Daarnaast is er in de afgelopen jaren steeds sprake geweest van een positief resultaat uit de gewone bedrijfsvoering. Een positief resultaat is geen doel voor de academie en met een gezonde financiële uitgangpositie ook niet nodig in de toekomst. Ook hiermee kunnen een deel van de extra lasten wordt opgevangen. Er zal echter een bedrag van, naar verwachting € 200.000 tot € 300.000 per jaar, resteren waarvoor de dekking zal worden gevonden in het verwerven van aanvullende eigen inkomsten en het kritisch analyseren van de huidige kostenstructuur. Het realiseren van de nieuwbouw zal alleen plaatsvinden onder de voorwaarde van de beschikbaarheid van afdoende middelen.

Bijlagen

Bijlage I Prestatieafspraken kwaliteit en studiesucces

Algemeen

Kunsthogescholen, zoals de Gerrit Rietveld Academie, zijn kleine instellingen met een zeer specifieke studentenpopulatie en over het algemeen een beperkt aantal opleidingen. Dit heeft tot gevolg dat in het kunstonderwijs grotere schommelingen in rendement en uitval per jaar te zien zijn dan bij grotere instellingen met een meer gevarieerd opleidingsaanbod. Toevallige afwijkingen die in absolute aantallen klein zijn leveren grote procentuele fluctuaties op. Het kunstonderwijs pleit daarom voor het hanteren van een peilperiode gebaseerd op meerjaarsgemiddelden in plaats van één peilmoment. Ten aanzien van de indicatoren uitval en diplomarendement hanteren wij dan ook voor het bepalen van de eindsituatie een gemiddelde over drie cohorten.

Uitval

De Gerrit Rietveld Academie onderzoekt sinds 1997 systematisch de redenen waarom studenten uitvallen (de uitkomsten worden bijeengebracht in jaarlijkse exit-rapportages) en heeft naar aanleiding van deze onderzoeken maatregelen genomen om uitval te voorkomen, zoals snel ingrijpen bij afwezigheid, intensieve begeleiding door de studentendecaan (studiehouding en praktische problemen) of het inzetten van een coach (werkinhoudelijk). Ook is er een actief beleid gericht op het begeleiden van studenten met een functiebeperking of handicap.

Uit ons onderzoek blijkt dat de uitval die resteert grotendeels voortkomt uit oorzaken die buiten de invloedsfeer van de academie liggen. Denk hierbij aan oorzaken zoals ziekte, persoonlijke- of familieomstandigheden en financiële problemen. Daarnaast is er een beperkte groep waarvan het talent dat bij het toelatingsexamen is geconstateerd uiteindelijk niet of onvoldoende ontwikkelbaar blijkt. Voor deze groep fungeert het propedeusejaar als een tweede selectiemoment.

De uitval is hiermee gekomen een laag niveau dat niet verder (naar beneden) beïnvloedbaar is.

Wij wijzen er op dat het door de Review Commissie gehanteerde uitgangsniveau (cohort 2010, 13,2% uitval) een vertekend beeld geeft aangezien de uitval in dit cohort uitzonderlijk laag was. Uitgaande van de door Review Commissie geleverde cijfers was de gemiddelde uitval over de jaren 2007-2010 17,2%. Wij streven er naar om de uitval op dit niveau te handhaven.

Indicator	2011	2016
Uitval cf definitie Reviewcommissie	Cohort 2010: 13,2% Gemiddelde cohorten 2007-2010: 17,2%	Gemiddelde cohorten 2013-2015: 17%

Switch

De Gerrit Rietveld Academie verzorgt op dit moment twee bacheloropleidingen (Autonoom Beeldende Kunst en Vormgeving). Beide opleidingen hebben een gezamenlijke propedeuse. Tot 2002 was er sprake van een ongedeelde opleiding Beeldende Kunst en Vormgeving. Het huidige administratieve onderscheid tussen de beide opleidingen heeft geen relevantie voor onze dagelijkse onderwijspraktijk. Inmiddels is een aanvraag ingediend bij de NVAO voor een zogenoemde planningsneutrale conversie van de beide bacheloropleidingen naar één opleiding: Bachelor of Art & Design.

In de huidige opzet is 'switch' geen uiting van een verkeerde studiekeuze, maar onderdeel van een natuurlijk proces dat studenten doorlopen zoekend naar de specialisatie die bij hen past. In de nieuwe situatie is switch binnen de instelling per definitie niet mogelijk. De Gerrit Rietveld Academie formuleert derhalve geen ambitie op deze indicator.

Bachelorrendement

Het rendement (cohort 2006) van de voltijd bacheloropleidingen van de Gerrit Rietveld Academie is 73,5%. Dit rendement ligt hoger dan in het HBO en is vergelijkbaar met het rendement van relevante opleidingen in het Kunstonderwijs.

Wij streven er naar om het diplomarendement de komende jaren op het huidige hoge niveau te handhaven. Wij zien weinig mogelijkheden om het rendement te verhogen zonder de hoge eisen die wij stellen aan onze studenten en het eindniveau geweld aan te doen:

- de academie heeft veel geïnvesteerd in zaken als intensieve studiebegeleiding om vertraging en langstuderen te voorkomen. Deze maatregelen werpen hun vruchten af en zullen dit in de toekomst blijven doen
- de vermijdbare uitval van studenten is op dit moment nog maar zeer beperkt aan de orde.

Indicator	2011	2016
Rendement cf definitie Reviewcommissie	Cohort 2006: 73,5%	Gemiddelde cohorten 2008- 2010: 70-75%

Kwaliteit en excellentie

Ten aanzien van het aspect kwaliteit en excellentie hanteren wij twee indicatoren; een interne maat (studentenoordeel) en een externe maat (NVAO-oordeel).

1. Studentenoordeel

De Gerrit Rietveld Academie neemt niet deel aan de NSE. Ons eigen tweejaarlijkse Studententevredenheidsonderzoek (STO) kent een vergelijkbare opzet en vraagt o.a. naar het oordeel over de opleiding in het algemeen. In het meest recente STO (2010, respons 52%) scoorde 76,2% van de respondenten (voltijd bachelor) 4 (tevreden) of 5 (zeer tevreden).

De Gerrit Rietveld Academie streeft ernaar deze mate van tevredenheid onder studenten te handhaven.

Indicator	2011	2016
Oordeel over de opleiding in het algemeen van studenten	STO 2010: 76,2% (zeer) tevreden	Gemiddelde % (zeer) tevreden STO's 2012, 2014, 2016: 75%

2. Studenten aan opleidingen met NVAO score goed of excellent
De bacheloropleidingen van de Gerrit Rietveld Academie zijn voor het laatst geaccrediteerd in 2007. Op dat moment gaf de NVAO geen overallscore voor de opleiding. Bijgaand een overzicht van de onderwerpen en facetten zoals beoordeeld door de NVAO en de bijbehorende oordelen. Deze oordelen zijn niet op te tellen of te middelen tot een overall score. Wel kan worden gesteld dat de oordelen goed en excellent dominant aanwezig zijn.

Ook voor de masteropleidingen van de Gerrit Rietveld Academie geldt dat slechts beperkt overall oordelen beschikbaar zijn. De Master of Fine Art is zeer recent (2012) geaccrediteerd en kreeg het oordeel goed. De masteropleidingen Design en Applied Art zullen ook in 2012 worden geaccrediteerd.

Uitgaande van een startpositie waarbij de opleidingen het oordeel goed tot excellent krijgen streeft de Gerrit Rietveld Academie er naar dat alle opleidingen die in de periode 2012-2016 worden geaccrediteerd worden tenminste het oordeel 'goed' krijgen.

Docentkwaliteit

Ons onderwijs wordt grotendeels verzorgd door docenten met een actieve beroepspraktijk en een vaak kleine (tijdelijke) aanstelling als docent. De positie in het beroepsveld en het beschikken over didactische competenties zijn de belangrijkste criteria voor selectie van docenten. Het opleidingsniveau is over het algemeen geen factor van doorslaggevend belang. Hierdoor, en doordat er pas sinds het instellen van de HBO-masters in 2006 sprake is van de mogelijkheid om in Nederland een masteropleiding in de kunsten te volgen, is het aandeel mastergeschoolde docenten over het algemeen laag. Overigens beschouwen wij een aantal opleidingen en postacademische trajecten als gelijkwaardig aan het huidige masterniveau.¹

Wij hechten voorts meer belang aan de inhoudelijke benadering van de docentkwaliteit zoals gehanteerd in het kader van de accreditaties

¹ Als gelijkwaardig aan het masterniveau worden ook beschouwd de volgende opleidingen met diploma's voor 2002 (voorlopers van masteropleidingen) en het verblijf aan een postacademische instelling voor beeldende kunst die geen graden verlenen:

Universitaire opleiding (doctoraal examen/titel drs.), HBO voortgezette kunstopleiding, HBO 2^e fase opleiding (andere term voor voortgezette opleiding), HBO voortgezette opleiding op het gebied van architectuur, Rijksacademie van Beeldende Kunsten, De Ateliers, Europees Keramisch Werkcentrum, Jan van Eyck Academie.

door de NVAO. Dit oordeel heeft meer diepgang dan een bepaling van het opleidingsniveau en biedt daarmee meer aanknopingspunten voor het proces van kwaliteitsbewaking en -verbetering.

Wij, en met ons de andere mono-sectorale instellingen voor kunstonderwijs, zullen ons niet richten op het verhogen van het aantal mastergediplomeerde praktijkdocenten - behalve waar dit een natuurlijk aanwas betreft op grond van het feit dat er nu masteropleidingen in de kunsten zijn - maar een hoge kwaliteit van het docentencorps blijven nastreven op basis van eigen criteria, zoals de (blijvend) sterke positie in het beroepsveld en de binding met het werkveld.

Het kunstonderwijs kent naast praktijkdocenten ook theoriëdocenten en wil zich voor wat betreft deze laatste groep wel binden aan een streefcijfer voor masterdiploma's. Theoriëdocenten worden op hun theoretische kennis geselecteerd en een opleiding op wetenschappelijk of HBO-masterniveau is derhalve relevant. Het kunstonderwijs hanteert de volgende definitie voor theoriëdocenten: theoriëdocenten zijn docenten die zijn belast met het geven van onderwijs in vakken die theoretische achtergrond verschaffen aan het kunstvakonderwijs, dan wel een meer algemeen vormend en/of beschouwend karakter hebben.

Voor theoriëdocenten geldt dat een opleiding op masterniveau (over het algemeen WO) gewenst is. Op dit moment is 90% van onze theoriëdocenten MA-geschoold. Wij zullen dit niveau handhaven. [Bron: personeelsadministratie Gerrit Rietveld Academie. Bachelordocenten met een vast of tijdelijk dienstverband, exclusief gastdocenten, 1 januari 2012]

Indicator	2011	2016
% theoriëdocenten bacheloropleidingen met MA of vergelijkbaar niveau	90% theoriëdocenten bacheloropleidingen met MA of vergelijkbaar niveau.	90% theoriëdocenten bacheloropleidingen met MA of vergelijkbaar niveau.

Onderwijsintensiteit

Studenten in de propedeuse van de bacheloropleidingen hebben circa 21 contacturen per week in groepslessen, aangevuld met theorieprogramma's die circa 3 uur per innemen (bron: studieprogramma propedeuse bacheloropleidingen 2011-2012). Het aantal contacturen in de propedeuse komt hiermee op 24 uur per week. Studenten in de propedeuse geven daarnaast aan gemiddeld 44 uur per week aan de opleiding te besteden (bron: STO 2010).

Wij zullen het aantal contacturen in de propedeuse handhaven, tegelijkertijd zal de groepsgrootte in de propedeuse dalen van circa 22 naar 20 studenten per groep.

Indirecte kosten

De indicator zoals gehanteerd door de Reviewcommissie (OP/OOP) doet geen recht aan het functioneren van het kunstonderwijs in de visie van

de Gerrit Rietveld Academie. Door de personeelscategorieën OOP en AOP tezamen te nemen wordt onvoldoende onderkend welke belangrijke rol het OOP speelt in een academie waar het 'maken' centraal staat. Ter illustratie: de academie beschikt over 15,5 fte (14% van de totale formatie) werkplaatsbeheerders. Deze personen worden geclassificeerd als OOP, maar vervullen een essentiële instruerende rol in het onderwijs.

De generieke overhead van de Gerrit Rietveld Academie zoals berekend conform de Berenschot-methode (bron: HBO-raad 2011) is 29,6%. Deze ligt hoger dan de gemiddelde overhead van het HBO in het algemeen (24,3%).

Het College van Bestuur heeft zich naar aanleiding van deze constatering de vraag gesteld of de overhead van de Gerrit Rietveld Academie daarmee te hoog is. Kijkend naar de absolute omvang van de ondersteunende staf in fte en personen en kijkend naar de zaken die van een instelling in het HBO gevraagd worden is onze conclusie dat dit niet het geval is. Opgemerkt dient te worden dat in tegenstelling tot het reguliere HBO, docenten niet of nauwelijks administratieve en organisatorische taken uitvoeren aangezien zij over het algemeen slechts een zeer kleine (0,1 tot 0,2 fte) aanstelling aan de academie hebben. Deze werkzaamheden worden door de compacte staf uitgevoerd.

Wij streven er naar om de indirecte kosten op een niveau vergelijkbaar met het peiljaar 2011 te handhaven.

<i>Overzicht van beoordelingen voltijd en deeltijd ('DOG-time') opleiding Onderwerp en facet</i>	Certified Beoordeling ABK vt	Certified beoordeling ABK dt	Certified Beoordeling VG vt	Certified beoordeling VG dt
Doelstellingen opleiding Domeinspecifieke eisen Niveau: Bachelor Orientatie HBO	positief excellent goed goed	positief excellent goed goed	positief excellent goed goed	positief excellent goed goed
Programma Eisen HBO inhoud Relatie doelstellingen / inhoud Samenhang programma Studielast Instroom Duur Afstemming vormgeving / inhoud Beoordeling en toetsing	positief voldoende goed goed goed goed voldoende excellent goed	positief voldoende goed goed goed goed voldoende excellent goed	positief voldoende goed goed goed goed voldoende excellent goed	positief voldoende goed goed goed goed voldoende excellent goed
Inzet van personeel Eisen HBO Kwantiteit personeel Kwaliteit personeel	positief goed voldoende goed	positief goed voldoende goed	positief goed voldoende goed	positief goed voldoende goed
Voorzieningen Materiële voorzieningen Studiebegeleiding	positief voldoende excellent	positief voldoende excellent	positief voldoende excellent	positief voldoende excellent
Interne kwaliteitszorg Evaluatie resultaten Maatregelen tot verbetering Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	positief voldoende goed goed	positief voldoende goed goed	positief voldoende goed goed	positief voldoende goed goed
Resultaten Gerealiseerd niveau Onderwijsrendement	positief excellent goed	positief goed goed	positief excellent goed	positief goed goed

Bijlage II Essay 'Naar een nieuwe kunstacademie'

Naar een nieuwe kunstacademie

'Het woord "prestatie" wordt steeds meer gebruikt voor dingen die een goed ontworpen machine beter kan dan een mens, en het belangrijkste resultaat van het onderwijs, het verwezenlijken van een leven van rijke betekenis, gaat in het tumult verloren.' (John Dewey)

Het is onvermijdelijk: nu de positie van kunst in de samenleving onder druk staat, komt ook de kunstacademie in het vizier. Die ziet zich nu geplaatst voor vragen als: wat is haar betekenis in een cultuur waarin het marktdenken overheerst en kunst wordt omschreven als 'the new shopping'¹? Hoe verhoudt het kunstonderwijs zich tot de visuele cultuur en de creatieve industrie? De urgentie van die vragen stijgt doordat een sterk economisch gerichte politiek steeds dwingender de eis oplegt dat creativiteit, kennis- en talentontwikkeling uitmonden in een *product that sells*. Deze sturing wordt misschien wel het diepgaandste gevoeld op de kunstacademie, het instituut dat nog altijd algemeen geldt als de vrijplaats par excellence.

Maar is het dat ook? Niet iedereen die kunstenaar wil worden, komt er zomaar binnen, dus wordt er op de een of andere grond selectie toegepast. Daarnaast, ieder instituut dat ten doel heeft mensen iets te leren doet dit onvermijdelijk binnen de kaders van opvattingen en begrippen die in een bepaald sociaal-politiek en cultureel klimaat passend en zinvol worden gevonden. Ook als het die kaders voortdurend ter discussie stelt, zoals traditie is geworden in de kunstacademie en de kunstwereld in het algemeen. Een politiek bewuste kunstenaar als Hans Haacke noemt de kunstwereld zelfs een soort onderhouds- en ontwikkelingsdienst van 'de ideologische make-up' van de maatschappij. 'Alle betrokkenen', zegt hij, 'werken binnen dat frame, stellen het bij en worden zelf geframed.'²

Zo bezien is het idee van de kunstacademie als vrijplaats een mythe. Maar het is in de loop van de moderne geschiedenis wél een vruchtbare mythe gebleken. Een rijke grond waarop nieuwe, of in ieder geval minder conventionele denkbeelden over de ontwikkeling van onze creatieve potenties werden getest en uitgebouwd. Want dat wij creatief zijn, daaraan wordt sinds de vroege avantgarde nauwelijks nog getwijfeld. 'Iedereen heeft talent', zei Bauhaus-docent Moholy-Nagy in de jaren twintig. 'Ieder gezond mens heeft een diepgegrond vermogen om de creatieve energie die in hem schuilt tot ontwikkeling te brengen.' Maar om dat mogelijk te maken moest wel het autoritaire onderwijssysteem op de schop. Want, stelde Josef Albers, oud-Bauhauslid en in de jaren veertig/vijftig verbonden aan de legendarische Black Mountain College, 'de ware natuur van de mens moet zich in vrijheid kunnen ontplooiën.' Daarom, vond hij, is de beste school een instelling 'waar je veel kunt leren doordat zo weinig mogelijk wordt onderwezen'.

Het idee van 'het vrije leren' heeft uiteindelijk zelfs in het reguliere onderwijs ingang gevonden. Wel is het daar gaandeweg gemuteerd in een gecompliceerde *methode* die voortdurend door bataljons onderwijsdeskundigen en managementteams moet worden bijgesteld. De 'ware natuur van de mens' bleek te onberekenbaar voor een op controle gerichte sociaaleconomische politiek.

Ook het begrip creativiteit heeft een fikse draai gemaakt. Het wordt tegenwoordig veelal geassocieerd met wat we, dankzij Richard Florida, 'de creatieve industrie' zijn gaan noemen, een begrip waarbij creativiteit en innovatie in dienst staan van op de markt gerichte producten en belevenissen. Met voorop de vraag of het winstgevend is.

Voor de kunstacademie van de 21e eeuw heeft de grondige integratie van de begrippen vrijheid en creativiteit in de maatschappelijke en economische structuur vergaande consequenties. Want hoe omschrijft ze nu haar voorttrekkersrol in de samenleving? Kan ze die rol überhaupt nog waarmaken nu de visioenen van een onbegrensde mens en een betere wereld meer zijn verbonden met technologische inventies en wetenschappelijke ontdekkingen dan met de ideeën van de kunst? Daar komt bij dat die ideeën in een hyperdemocratische maatschappij als de Nederlandse maar al te vaak gezien worden als het *top-down* denken van een arrogante elite die 'het contact met wat werkelijk onder de mensen leeft' is kwijt geraakt. Mede daardoor is in ons land het sociale en culturele belang van kunst niet vanzelfsprekend meer, en dat geeft aan een overheid die niet langer de belangrijkste mecenas van de kunstsector wil zijn, zwaarwegende argumenten om zich terug te trekken. En, in het geval van het kunstonderwijs, stevig in te grijpen.

Dat gebeurt vanuit een 'winstgericht onderwijsbeleid'³. Dat wil zeggen dat het hoger onderwijs zich primair dient te richten op wat 'de kenniseconomie', het bedrijfsleven en de (arbeids)markt nodig hebben, alles onder het buzzword 'excellentie'. Het bedrijfsleven staat eveneens model voor de gewenste efficiëntie en kosten besparende inrichting van het onderwijs. Hoe dit beleid in de praktijk uitpakt, zien we bij de universiteiten. Van de brede, autonome en tamelijk gesloten kenniscentra die ze eeuwenlang zijn geweest, veranderen ze in op de markt toegespitste wetenschapsbedrijven, compleet met schaalvergroting, een uitdijend managementkader, een uitgekiend systeem van interne controle, 'output-indicatoren' en onderlinge concurrentie. Wetenschappelijke richtingen waarvan geen economische winst of direct praktisch nut te verwachten valt, zoals filosofie, geschiedenis, cultuurwetenschap en vreemde talen, worden onder het predicaat 'pretstudies' zoveel mogelijk beperkt of afgebouwd. Dat jonge mensen daardoor geen verdiepende culturele kennis ontwikkelen, een geringe talenkennis krijgen en niet leren kritisch te denken en te argumenteren, wordt hierbij genegeerd.

Ook in het kunstonderwijs hebben fusies plaatsgevonden en zijn grote instituten ontstaan met enkele duizenden studenten. En ook zij staan onder druk om de opleidingen en kennisprogramma's die ze aanbieden, af

te stemmen op de behoeftes van de samenleving en, uiteraard, van de markt. Welke dat zijn en hoe ze dat doen, staat hen vrij. Wel wordt van hen verwacht dat ze zich duidelijk profileren, ten opzichte van elkaar, maar ook ten opzichte van kunstacademies in het buitenland. Dit laatste voor de beoogde mobiliteit.

Tot zover de directieven. Maar werken ze ook? Waarom zou een aankomend kunstenaar uit Spanje of Noorwegen de voorkeur geven aan een academie in Arnhem of Amsterdam boven die in Berlijn of Londen? Tot voor kort was dat geen dringende vraag. Jonge, talentvolle kunstenaars en ontwerpers trokken naar Nederland omdat ze hier een gunstig artistiek klimaat vonden met internationaal befaamde (post-) academische instituten en kunstinstellingen en met een overheid die heel goed begreep dat culturele bloei gebaat is bij experiment en onderzoek en daarvoor gelden vrijmaakte. Dat is voorbij. De politieke omslag is zelfs zo bruto en vijandig dat het tot in de New York Times verbijstering wekt.

Een land waarin kunstenaars als 'subsidieslurpers' worden beschouwd is voor jong talent niet erg aantrekkelijk. Sommigen signaleren zelfs al 'een artistieke braindrain' ten gunste van Berlijn en Brussel⁴. De kans is dus reëel dat de kunstacademies hun internationale uitstraling verliezen, waarmee niet alleen voor het kunstonderwijs maar voor de Nederlandse kunstwereld als geheel een verlies aan talent en dynamiek dreigt. Met als gevolg een toenemend provincialisme dat tot diep in de cultuur doordringt.

Zo ver is het gelukkig nog niet. Een artikel in Le Monde rekent de Gerrit Rietveld Academie in Amsterdam zelfs nog tot een van de invloedrijkste kunstacademies van Europa. Dat is opmerkelijk, in aanmerking genomen dat 'de Rietveld' de kleinste van onze academies is en dus, in een onderwijssystematiek waarbij de financiering gebaseerd is op aantallen, een vrij penibele positie inneemt. Toch heeft de academie welbewust voor die positie gekozen, vanuit het idee dat schaalvergroting en de onvermijdelijke bureaucrativering, logheid en anonimiteit die daarmee gepaard gaan, niet bevorderlijk zijn voor talentontwikkeling.

Vrijwel alle door Le Monde uitverkoren academies lijken die opvatting te delen. Ze tellen tussen de driehonderdvijftig en negenhonderdvijftig studenten waarvan telkens een aanzienlijk percentage uit het buitenland komt. Met minder studenten, stelt de krant, verliest een academie zijn levendigheid, diversiteit en geldmiddelen.

Tot de kwaliteiten van de Rietveld rekent de krant het feit dat ze een duidelijke plek inneemt in 'een cultureel bruisende stad', docenten en alumni heeft van naam, maar vooral dat 'haar filosofie gericht is op experiment en het persoonlijke project van de student.'

Mooi. Maar veel houvast bieden die kwalificaties niet, zeker niet als we ervan uitgaan dat het kunstonderwijs ook los van de politiek nooit meer wordt wat het was. Daarvoor verandert er teveel in de cultuur als

geheel. De kunstacademie van de 21e eeuw staat in een wereld waarin, zoals Alessandro Baricco schrijft in *De barbaren*, 'een vreemde nieuwe beschaving' is ontstaan waarin culturele erfenis niets betekent, en het onderscheid tussen cultuur en actualiteit zozeer is vervaagd dat 'inmiddels de journalistiek tot kunstvorm is verheven.' In die nieuwe beschaving zijn mensen voortdurend uit op een 'belevens', 'een gedenkwaardige gebeurtenis waar de klant een warm gevoel bij krijgt.'⁵ Hoe ver dat strekt, zien we alleen al bij de grote musea: zij ontwikkelen zich tot ware 'belevingsmachines'.

Wat betekent artistiek experiment in zo'n culturele omgeving? Hoe, voor wie en voor wat wordt het uitgevoerd? Een kunstacademie die niet door de ontwikkelingen overvallen wil worden, maar de ambitie heeft om ze bij te sturen, zal zich tot die vragen moeten verhouden. Best kans dat juist een redelijk klein, flexibel instituut daarbij een laboratorium kan zijn.

Laten we eens kijken hoe de Rietveld zichzelf ziet. In een rapport dat de directie eind 2010 uitbracht, vinden we de contouren van een profiel: de Rietveld bestaat uit twee bacheloropleidingen, Autonome Beeldende Kunst en Vormgeving, en vier masteropleidingen die zijn ondergebracht in het tamelijk zelfstandig opererende Sandberg Instituut, Autonome Beeldende Kunst, Vrije Vormgeving, Grafisch Ontwerp en Interieurarchitectuur. Boven alle opleidingen hangt een wat ongemakkelijk paraplubegrip dat naar de theorieën van het kunstdiscours verwijst: Autonom-Conceptueel. Dat lijkt logisch voor een kunstacademie en je zou er misschien langs lezen als het niet alleen uitgangspunt was voor de beeldende kunstdisciplines, maar ook voor de tweede belangrijke en onderscheidende component van de Rietveld: vormgeving. De laatste neemt met opleidingen als design, interieurarchitectuur, grafisch ontwerp, sieraad, textiel, glas, keramiek en mode een even prominente plaats in. Het groundbegrip houdt hiermee op slag een stellingname in: de Rietveld ziet beeldende kunst en vormgeving als vrije, evenwaardige disciplines die in gelijke mate gebaseerd zijn op een onafhankelijk denkproces.

Autonom-conceptueel zegt nog meer. Want als kunstenaars en ontwerpers vanuit hetzelfde principe werken, wordt de grens tussen beiden tamelijk poreus. En ook dat lijkt beleid. Kijk naar het basisjaar van de vierjarige bacheloropleidingen: alle studenten volgen in hun eerste jaar hetzelfde breed opgezette programma. Want: 'autonome en toegepaste kunst vormen één wereld.' Even lijken we teruggekeerd naar het Bauhaus met zijn *Grundkurs*, een basisopleiding gebaseerd op het idee dat alle vormen van kunst en 'kunstnijverheid' gelijkwaardig zijn en in principe een gelijke bijdrage leveren aan 'het bouwen aan de toekomst.' Die indruk wordt nog versterkt door de nadruk die de meeste afdelingen en leggen op een niet-hiërarchische relatie tussen docent en student, het bevorderen van een zekere gemeenschapszin door onderlinge discussie⁶ en, in deze tijd zeer opmerkelijk, aandacht voor het pure ambacht.

Maar er is een fundamenteel verschil: de kunstenaars-ontwerpers van het Bauhaus benaderden de maatschappij vanuit een dienstbare (zij het verre van onderdanige), utopische houding. De bachelors en masters van de Rietveld en het Sandberg Instituut leren een kritische afstand te bewaren en individuele strategieën te ontwikkelen om hun creatieve vrijheid te beschermen.⁷

Hoe noodzakelijk dit is lezen we in het recentelijk verschenen onderzoeksrapport *De hybride kunstenaar* van Gielen, Van Winkel en Zwaan⁸. De onderzoekers wijzen erop dat op de hedendaagse, postfordistische arbeidsmarkt van hoger opgeleid personeel in allerlei maatschappelijke sectoren kwaliteiten worden verlangd die we herkennen als de klassieke kunstenaarscompetenties: creativiteit, authenticiteit, zelfontplooiing, zelfstandigheid en vindingrijkheid. Terecht vragen zij: 'Waarin onderscheidt de kunstenaar zich dan nog? Waarvoor zijn kunstenaars eigenlijk opgeleid? In welke maatschappelijke vraag voorzien zij?' Dat zijn vragen die ook en steeds indringender vanuit de maatschappij en de politiek worden gesteld, maar waar de kunstopleidingen zich over het algemeen verre van houden, laat staan dat ze hun studenten erop voorbereiden. In plaats daarvan houden ze vast aan het romantische beeld van de kunstenaar-bohémien. Uit het onderzoek bleek dan ook dat met name veel oudere kunstenaars het gevoel hebben wereldvreemd aan hun beroepspraktijk te zijn begonnen.

We kunnen rustig aannemen dat ook de Rietveld zich in het verleden weinig met de harde realiteit van het kunstenaarschap heeft bezig gehouden. Het is in Nederland nu eenmaal lange tijd tot in de galleries niet *bon ton* geweest om het over zoiets banaals te hebben als geld verdienen. Maar wie nu de stukken leest waarin de verschillende afdelingen hun visie op hun discipline uiteen hebben gezet, ziet naast bevlogenheid ook nuchterheid. Telkens ligt het accent op het bepalen van een eigen positie zowel ten opzichte van de ontwikkelingen in het vakgebied als die in de algemene cultuur. Zo schrijft de afdeling Fotografie: 'Tijdens de opleiding wordt een basis gelegd voor een zelfstandig kunstenaarschap, waarin conceptueel denken en intuïtie leiden tot een persoonlijke, authentieke verbeelding.' Maar ook: 'Impliciet bevordert de afdeling het vermogen van de student om initiatieven te ontwikkelen en relevante podia en platforms te organiseren.' Alle afdelingen zoeken binnen en buiten de muren van de Rietveld naar uitwisseling en samenwerkingsverbanden met andere disciplines, met culturele instellingen, nationale en internationale kunstinstututen en met publieke fora. Design, architectonisch ontwerp en de toegepaste kunsten voegen daar, niet verwonderlijk, ook het bedrijfsleven aan toe.⁹ Maar ook hier begint altijd alles bij het dubbelbegrip Autonoom-Conceptueel.

Dat is opmerkelijk, en je vraagt je af wat het in het wijde verband van de Rietveld betekent. Autonomie bijvoorbeeld brengen we wel in verband met het kunstenaarschap, waar het zoveel betekent als het bewaren van een vrije, oorspronkelijke geest en een ongebonden artistieke positie (door de Rietveld 'het auteurschap' genoemd), maar

we koppelen het niet aan de ontwerppraktijk, waarbij immers vaak met opdrachtgevers wordt gewerkt. Het antwoord vinden we in Conceptueel, want dat wordt over de gehele linie opgevat als individueel onderzoek op basis van persoonlijke onderwerpen, theoretische kennis en vooral eigenzinnig, kritisch denken.

Het basisjaar legt het fundament. De studenten leren daarin het medium waarin ze door de afdeling aangereikte opdrachten uitvoeren, inhoudelijk te motiveren. Vanaf hier wordt het in alle studiejaren en disciplines een doorlopend leerproces van reflecteren, analyseren, kritiseren en formuleren, steeds in verband met een zelf gekozen onderwerp en medium. Dit medium kan alles zijn, zelfs de taal, zoals bij de afdeling Beeld en Taal waar teksten vanuit een beeldend perspectief worden geschreven en bestudeerd, en waar een verhaal kan uitgroeien tot een installatie of film. Het illustreert eens te meer hoe wijd het begrip kunst is geworden. Kunst kan zich in onze tijd in allerlei gedaantes op alle denkbare plaatsen voordoen en de meest uiteenlopende zaken tot onderwerp hebben. Het gevaar dat het niets méér betekent dan op de een of andere manier creatief zijn, is dan ook reëel.

De Rietveld lijkt zich niet zozeer de vraag te stellen wat kunst is, maar veel meer wat het kunstenaarschap betekent. Die vraag legt de academie nadrukkelijk voor aan de student met een uitgebreid kunst- en cultuurtheoretisch programma.^{10*} Naast de meer specifieke lezingen en debatten die de verschillende afdelingen zelf organiseren, leveren het Studium Generale, het Lectoraat Art & Public Space en het Sandberg Instituut een breed scala aan maatschappelijke en culturele discussieonderwerpen aan, niet zelden in samenwerking met partners van buiten.

Al die activiteiten geven aan hoe de Rietveld zichzelf ziet: als een academie waar onderzoek en engagement centraal staan, maar wel steeds beginnend bij die vrije, creatieve ruimte waar we nog altijd de kunst situeren. Dat maakt het instituut kwetsbaar voor een politiek die er zeker van wil zijn dat kennis in praktijk wordt gebracht en de verbeelding economisch rendeert.

Voor het Sandberg Instituut neemt hier tegenover een activistische houding aan. In het manifest dat het dit jaar uitbracht, positioneert het zichzelf als een laboratorium waarin ruimte is voor experiment, maar ook voor mislukking. Als we 'een fantastische stap voorwaarts' willen maken, lezen we, dan moet je het onmogelijke durven denken, en dus fouten kunnen maken. In de huidige maatschappij is daar alleen nog ruimte voor te vinden in de 'open taal' die kunst is. Maar het Instituut tekent hier wel bij aan niets te zien in 'autonome kunst die alleen maar op zichzelf betrokken is'. Want 'dan kan ze haar sociale rol niet vervullen.'

Wat die sociale rol kan inhouden, werd dit jaar zichtbaar bij een omvangrijke conferentie die het Sandberg Instituut had georganiseerd in samenwerking met het Mediafonds: *Curating Reality*. Wetenschappers,

schrijvers, documentairemakers, hackers en ontwerpers bogen zich daarbij over de vraag hoe nieuws wordt verzameld, geïnterpreteerd en verspreid, en wat de rol daarbij is en kan zijn van de sociale media, datajournalistiek en crowdsourcing, maar ook van kunst en vormgeving. Onder alle bijdragen lagen twee voor de toekomst beslissende vragen: hoe houden we oog op de macht en de machtigen? En: hoe kunnen we betekenisvolle verhalen creëren die inzicht geven in de complexe, snel veranderende wereld waarin wij leven? De antwoorden waren even gevarieerd als de sprekers. Maar over één ding leken allen het stilzwijgend eens: wat we bovenal nodig hebben zijn scherpzinnige, breed georiënteerde, kritische denkers en onderzoekers die zich op een creatieve en autonome wijze engageren met wat wij 'de wereld' noemen, dat complexe weefsel van ontelbare persoonlijke en algemene werkelijkheden, nieuwe en verloren illusies en onstilbare verlangens. Misschien zijn zij het nieuwe soort kunstenaars waar een academie als de Rietveld naar streeft.

Anna Tilroe

Anna Tilroe is kunstkriticus en bijzonder hoogleraar Kunst en Cultuur aan de Faculteit der Letteren van de Radboud Universiteit Nijmegen.

¹ De directeur van mode-imperium Fendi, NYT, dec 2010

² Hans Haacke in 'All the art that is fit to show', 1974

³ de term is van Martha Nussbaum in 'Niet voor de winst', 2011

⁴ Domeniek Ruyters in *Metropolis M*, april/mei 2012

⁵ B. Joseph Pine II & James H. Gilmore in 'De beleveniseconomie', 1999

⁶ 'De student bepaalt het eigen leertraject vanuit collectieve verkenning van onderwerpen met medestudenten': uit de tekst van het Design Lab

⁷ 'We zetten allerlei werkvormen in om de student zoveel mogelijk in aanraking te brengen met praktijksituaties en de extreme omstandigheden die zich daarin kunnen voordoen': uit de tekst van VAV, de afdeling voor Moving Image

⁸ 'De hybride kunstenaar'- Pascal Giele, Camiel van Winkel, Koos Zwaan; Expertisecentrum Kunst & Vormgeving, AKV/St Joost, 2012

⁹ 'De studenten werken niet aan virtuele "droogzwemstudies", maar voor professionele designers - soms tevens hun docenten - en hun bedrijven en opdrachtgevers': uit de tekst van het Design Lab.

¹⁰ 'Studenten leren veelzijdige vaardigheden aan en het vermogen om onderlinge verbanden te leggen': de afdeling Architectonisch Ontwerp. En de afdeling Autonome Beeldende Kunst: 'Ieder medium waarmee een kunstenaar werkt, houdt specifieke ideeën in over tijd, ruimte en sociale betrekkingen.'